

Értékelési gyakorlat a befogadó intézményekben

Az oktatáspolitikai és gyakorlati fő kérdései

Értékelési gyakorlat a befogadó intézményekben

Az oktatáspolitikai és gyakorlati fő kérdései

E dokumentum elkészítését az Európai Bizottság Oktatási, Képzési, Kulturális és Többnyelvűség Főigazgatósága támogatta:

http://europa.eu.int/comm/dgs/education_culture/index_en.htm

E jelentést Amanda Watkins, az Ügynökség projektmenedzsere szerkesztette, az Ügynökség képviselőtestületi tagjai, a nemzeti koordinátorok és az értékelés területén kijelölt nemzeti szakértők anyagai alapján. Elérhetőségüket a dokumentum végén található lista tartalmazza.

A dokumentum egyes részei felhasználhatók, feltéve, ha a felhasználó egyértelműen utal a forrásra. Erre a jelentésre a következőképpen kell hivatkozni: Watkins, A. (szerk.) (2007) Assessment in Inclusive Settings: Key Issues for Policy and Practice. Odense, Dánia: European Agency for Development in Special Needs Education.

A jelentés szabadon felhasználható elektronikus változata 19 nyelven az Ügynökség website-ján érhető el:

www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

A jelentésnek ez a változata az Ügynökség egyik tagországa által az angol nyelvű eredeti kéziratból készített fordítás. A jelentés angol és más nyelvű változatai a következő helyről tölthetők le:

www.european-agency.org/site/info/publications/agency/index.html

A borítón található képet a 19 éves Francisco Bezerra készítette, aki a lisszaboni LPDM Social Resources Centre szakiskolájának tanulója.

ISBN: 9788790591861 (Elektronikus)

ISBN: 9788790591656 (Nyomtatott)

2007

European Agency for Development in Special Needs Education

Titkárság
Østre Stationsvej 33
DK-5000 Odense C Denmark
Tel.: +45 64 41 00 20
secretariat@european-agency.org

Brüsszeli Iroda
3 Avenue Palmerston
BE-1000 Brussels Belgium
Tel.: +32 2 280 33 59
brussels.office@european-agency.org

www.european-agency.org

TARTALOM

ELŐSZÓ	7
1. BEVEZETÉS	9
1.1 Az Ügynökség értékelési projektje	9
1.2 Országjelentések és összefoglaló jelentések: a vizsgálat területei és céljai	12
1.3 Munkadefiníció	13
2. ÉRTÉKELÉS BEFOGADÓ INTÉZMÉNYEKBEN	19
2.1 Értékelés az átfogó oktatáspolitikákban	19
2.2 Értékelés a sajátos nevelési igények felmérése céljából	22
2.3 A tanítás és a tanulás folyamatáról informáló értékelés	23
2.4 Értékelés a tanulók eredményeinek összehasonlítására	24
2.5 Értékelés az általános oktatási-nevelési szintek monitoringjára	25
2.6 Összefoglalás	27
3. AZ ÉRTÉKELÉS KIHÍVÁSAI ÉS INNOVÁCIÓI	29
3.1 Az értékelési során nyert információ felhasználása a követelményszintek monitoringjában	30
3.2 Az SNI értékelés korai azonosításának alkalmazása a tanulási és tanítási folyamat informálására	35
3.3 A folyamatos értékelést célzó értékelési politikák és eljárások fejlesztése	40
3.4 Összefoglalás	48
4. A BEFOGADÓ ÉRTÉKELÉS FELÉ HALADVA – AJÁNLÁSOK A NEVELÉSPOLITIKA ÉS GYAKORLAT SZÁMÁRA	49
4.1 Befogadó értékelés	49
4.2 Ajánlások a “mainstream” osztályokban tanító tanároknak	53
4.3 Ajánlások az iskolaszervezéshez	55
4.4 Ajánlások a speciális értékelő team számára	57
4.5 Ajánlások az értékelési politikák számára	58
4.6 Összefoglalás	62

5. ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK	65
REFERENCIÁK.....	69
FÜGGELÉK.....	71
KIFEJEZÉSEK TÁRA	73
SZERZŐK.....	77

ELŐSZÓ

A European Agency for Development in Special Needs Education (röviden az Ügynökség) képviselőtestületi tagjai 2004-ben kezdtek a befogadó intézményekben folyó értékeléssel kiemelt módon foglalkozni. Érezhető volt annak az igénye, hogy a befogadó intézmények értékelési gyakorlatát jobban megismerjék, és a jó gyakorlatokat (best practice) közreadják. A fő kérdés az volt, hogy a hiányosságokra összpontosító (alapvetően orvosi szemléletű) értékelési gyakorlatot hogyan lehetne elmozdítani egy nyitottabb, pedagógiai szemlélet irányába.

Az Ügynökség képviselőtestületi tagjainak eredeti gondolata egy 23 országot felölelő nagy projekt megvalósításává szélesedett. Ezek az országok a következők voltak: Ausztria, Belgium flamand és francia ajkú tartományai, Ciprus, a Cseh Köztársaság, Dánia, Észtország, Franciaország, valamennyi német szövetségi tartomány, Görögország, Magyarország, Izland, Olaszország, Lettország, Litvánia, Luxemburg, Hollandia, Norvégia, Lengyelország, Portugália, Spanyolország, Svédország, Svájc és az Egyesült Királyság (ezen belül csak Anglia).

Ez az összefoglaló jelentés az értékelési projekt első fázisának főbb megállapításait tartalmazza. Arra az információra támaszkodik, amelyet a valamennyi részt vevő ország által az értékelési politikával és gyakorlattal kapcsolatban benyújtott jelentések tartalmaznak. Valamennyi országjelentés hozzáférhető az értékelési projekt weboldalán: www.european-agency.org/site/themes/assessment/

A részt vevő országok ötven értékelési szakértője vállalt eddig szerepet a projektben. Elérhetőségük a jelentés végén, illetve az értékelési projekt weboldalán található. Valamennyiük munkáját, köztük Nick Peacey-ét (Institute of Education, London, aki a projekt külső szakértőjeként dolgozott), az Ügynökség képviselőtestületi tagjait és a nemzeti koordinátorokét köszönet illeti. Az ő munkájuk járult hozzá az Ügynökség értékelési projektjének sikeréhez.

Cor Meijer

Igazgató

European Agency for Development in Special Needs Education

1. BEVEZETÉS

1.1 Az Ügynökség értékelési projektje

Az Ügynökség 2005-ben kezdte kiemelt, valamennyi tagországra és megfigyelő státuszban levő országra kiterjedő tematikus projektként vizsgálni azt a típusú értékelést, amely a “mainstream” környezetbe történő beilleszkedést helyezi előtérbe.

A projekt eredeti célja az volt, hogy vizsgálatot folytasson a befogadó intézményben végzett, a tanítást és tanulást egyaránt segítő értékelésről. A vizsgálódás középpontjában, az állt, hogyan lehetne a hiányosságokra összpontosító “orvosi szemléletű” értékelési modelltől egy olyan értékelés felé elmozdulni, amely a tanítás/tanulás folyamatára vonatkozó döntéshozatalt segítő, és a tanulási környezetet figyelembe vevő nyitottabb, pedagógiai szemléletet tükröz. A témaválasztás oka a projektben résztvevő országok közös feltételezése, miszerint az értékelés “orvosi” szemléletű megközelítése fokozza a szegregáció veszélyét, mert a tanulók “korlátaira” koncentrálnak. Ezzel ellentétben a pedagógiai központú szemléletmód növelheti a sikeres befogadás esélyeit, mert a tanulók erőire figyel, és az értékelés révén szerzett információ közvetlenül beépíthető az oktatási és tanulási stratégiákba.

Az Ügynökség tagországaival és megfigyelő státuszú tagjaival folytatott további konzultáció feltárta, hogy a vizsgálatot ki kell szélesíteni és az is világossá vált, hogy figyelembe kell venni a sajátos nevelési igényű környezetben végzett értékelések jogi/szabályozási kereteit, az egyes országokban alkalmazott vonatkozó politikákat, valamint azt is, hogyan hatnak ezek a keretek és politikák az iskolák és a tanárok értékelési gyakorlatára.

Az Ügynökség képviselőtestületének tagjaival és a nemzeti koordinátorokkal folytatott viták különösen rámutattak arra a tényre, hogy a sajátos nevelési igényű (SNI) tanulók értékelése számos potenciális célt szolgálhat:

- a követelmények vizsgálata;
- adminisztráció (felvételi; a forráselosztás, költségvetési döntéshozatal, stb.);
- az SNI korai felismerésének lehetősége;
- az elért eredmények rögzítése (szummatív vagy programzáró

értékelés);

- a tanítási és tanulási döntéshozatal jobb tájékoztatása (formatív értékelés).

Teljes egyetértés alakult ki a projektben részt vevő országok között abban a tekintetben, hogy a sajátos nevelési igény értékelése valamennyi előbb felsorolt célt figyelembe kell, hogy vegye.

Az Ügynökség projektje 2005-ben kezdődött, az első fázis tevékenységeiben összesen 23 teljes jogú és megfigyelői státuszban levő ország részvételével. A közösen meghatározott cél ebben a fázisban az volt, hogy megvizsgálják, hogyan tudja segíteni az értékelési politika és gyakorlat a hatékony tanítást és tanulást. A fő kérdés a következő volt: hogyan tudja a lehető leghatékonyabb módon informálni a befogadó osztályokban végzett értékelés a döntéshozókat a tanulási és tanítási technikákról, módszerekről és lépésekről?

Abban is egyetértés alakult ki, hogy ebben a fázisban csak a befogadó gyakorlatot folytató általános iskolák alsó tagozatán ("mainstream" iskolák és osztályok) végzett értékelést tekintik át.

A specifikus célok a következők voltak:

- a részt vevő országok értékelési politikájával és gyakorlatával kapcsolatos ismeret- és információbázis kialakítása;
- a hatékony értékelési politika és gyakorlat innovatív példáinak vizsgálata és a befogadó intézményekben végzett értékelésre vonatkozó ajánlások és irányelvek rögzítése.

Annak érdekében, hogy az alapfokú befogadó intézményekben zajló tanításról, tanulásról ténylegesen informálni képes értékelésről teljes képet alkothassunk, a projekt során szükségessé vált azt is áttekinteni, hogy az egyes országok jogszabályai milyen módon befolyásolják az értékelést:

- az oktatási szektorban folyó általános értékelési tevékenységet (azaz, a valamennyi tanulót, nem csupán a SNI tanulókat magában foglaló értékelést);
- egy tanuló sajátos nevelési igényeinek kezdeti és folyamatos értékelését;
- a tanulók elhelyezését, ellátását és támogatásuk rendjét;
- a tanterv-alapú vizsgák és értékelések követelményeit;
- az Egyéni Nevelési Programok (ENP) vagy egyéb, a tanulók

számára készült céljelölő módszerek fejlődését.

A projekt első szakaszának megvalósításakor számos tevékenységet terveztünk. Ezek egyike egy rövid szakirodalmi áttekintés volt (amelyet a projekt stábja koordinált) a nem európai országok alapfokú befogadó oktatási intézményeiben folyó értékelésről. Ez az áttekintés (amely csak angol nyelven áll rendelkezésre) felölelte a jogszabályi kereteket, az értékelés lehetséges indokait és az értékelési gyakorlat terén elért fejlődést.

A projekt központi tevékenysége a részt vevő országok által kijelölt értékelési szakértők munkájára támaszkodott. Mindegyik ország maximum két saját – egy koncepcionális kérdésekben illetékes és egy gyakorlati – szakértőt jelölhetett, akik részt vettek ezekben a feladatokba. Valamennyiük elérhetőségei megtalálhatók a jelentés végén.

A szakértők 2005-ben két projektmegbeszélésen vettek részt, ahol az első fázis céljairól, indokairól és a vizsgálati paraméterekről egyeztek meg. Emellett volt még egy záró találkozó is Bécsben, az Európai Unió osztrák elnökségéhez kapcsolódva. Ezen a szemináriumon részt vettek a projekt szakértői, az Ügynökség nemzeti koordinátorai, valamint számos elnökségi tag és meghívott osztrák vendég. A főbb előadók között voltak a londoni Institute of Education illetve az OECD képviselői is. A műhelyviták egyes országok gyakorlatát bemutató példái mellett a résztvevők megtárgyalták a projekt végrehajtásától várható eredményeket is.

A projekt legfontosabb információs forrása az egyes országok tapasztalatának és gyakorlatának megismertetése volt. A részt vevő valamennyi ország a többiektől eltérő, egyedi oktatástámogatási rendszert működtet, ezért mindegyik ország részletes jelentést készített arról, milyen politikát és gyakorlatot követ e téren a saját “mainstream” intézményeiben folytatott politikához és gyakorlathoz képest. Ezeket a jelentéseket a felkért projektszakértők az Ügynökség képviselőtestületi tagjaival és nemzeti koordinátoraival együttműködésben készítették el.

Valamennyi országjelentés, a nem európai országokkal kapcsolatos szakirodalom és a bécsi szemináriumon elhangzott előadások letölthetők az értékelési projekt weboldaláról: www.european-

1.2 Országjelentések és összefoglaló jelentések: a vizsgálat területei és céljai

Az országjelentések leírják az adott ország értékelési politikáját és gyakorlatát, valamint ismertetik azokat a fő indokokat, amelyek alapján az adott ország éppen az adott politikát és gyakorlatot követi. E jelentések elkészítésének legfontosabb célja az volt, hogy *világos képet alkothassunk az értékelésre vonatkozó oktatáspolitikai helyzetről az egyes országokban*, mielőtt az általános iskolák alsó tagozatán a befogadó osztályokban követett értékelési gyakorlatra vonatkozó kérdéseket megvizsgálánk és megértenénk.

Az értékelési politikával kapcsolatban az országjelentések a következőkre tértek ki:

- az értékelés jogi keretei és rendszere (általános és SNI);
- az országos értékelési politika alkalmazása;
- a kihívások és trendek, innovációk és fejlesztések leírása.

A befogadó környezetben alkalmazott értékelési gyakorlattal kapcsolatban a fő hangsúly a legjobb gyakorlat kérdésén illetve a következőkön volt:

- legjobb gyakorlatok az értékelési módszerek és eszközök terén;
- kik vonhatók be az értékelésbe;
- tanulási és tanítási kérdések;
- az innovatív gyakorlat példái.

Végül, valamennyi országjelentés kísérletet tett annak bemutatására, hogy mi jellemző a legjobb értékelési gyakorlatokat folytató befogadó osztályokra az alapfokú intézményekben, illetve, hogy mik a jellegzetességei azoknak az értékelési elveknek (általános és SNI), amelyek a legjobb értékelési gyakorlat kialakulásához vezetnek.

Az összefoglaló jelentés célja, hogy az egyes országokra vonatkozó adatokat a következő szempontok szerint összesítse:

- a befogadó intézményekben végbemenő *értékelés céljainak és megközelítési módjainak* azonosítása (a jelentés 2. fejezete);
- a befogadást segítő értékeléssel kapcsolatos, *valamennyi országra érvényes közös kihívások illetve általuk bevezetett innovációk* azonosítása (3. fejezet);

-
-
- A nemzeti szintű információhalmazból következő *európai szintű ajánlások* bemutatása. Ezeket a jelentés irányelvek formájában közli, amelyek alátámasztják az értékelési politikát és a befogadást elősegítő gyakorlatot (4. fejezet).

A jelentés bemutatja a részt vevő országok politikáját és gyakorlatát, de nem hasonlítja össze egymással és nem is értékeli az egyes országok értékelési rendszerét vagy gyakorlatát.

Igyekszik viszont hasznos információs forrást nyújtani az alapfokú befogadó intézményekben folyó értékeléssel foglalkozó elméleti és gyakorlati szakembereknek. Ebbe a körbe beletartoznak azok az SNI gyakorlati szakemberek, akik különösen érdeklődnek a befogadást segítő politikák és gyakorlat iránt. Ugyanakkor azok az elméleti és gyakorlati szakemberek is idetartoznak, akik a “mainstream” értékelési politika kifejlesztéséért és alkalmazásáért felelősek.

Fontos szándéka ennek a jelentésnek, hogy az eddigiekhez képest erőteljesebben *tudatosítsa az általános (azaz nem-SNI) értékelési politikát alkotók körében az alapfokú befogadó intézmények értékelési kérdéseit*, azért, hogy jobban megértsék, az általános értékelési politikáknak nagyobb mértékben kell kiterjednie az SNI-tanulókkal kapcsolatos kérdésekre is.

E szándék elérése érdekében fontos tisztázandó terület a részben a projektben általában, részben pedig ebben a jelentésben használatos terminológia kérdése.

1.3 Munkadefiníció

Az Ügynökség értékelési projektjének megvalósítása során mind a szakértők, mind a nemzeti koordinátorok, mind az elnökségi tagok benyújtott munkái azt mutatták, hogy fennáll a veszélye annak, hogy a nemzetközi szinten dolgozó szakemberek nem feltétlenül ugyanarra a dologra – szavakra, koncepciókra vagy eljárásokra – utalnak, amikor az alapfokú befogadó intézményekben folyó értékelésről beszélnek vagy írnak.

A jelek szerint ennek két oka lehet. Az egyik az, hogy az angol kifejezésnek (“assessment”) nincs minden európai nyelvben közvetlen megfelelője. Egyes nyelvekben az “evaluation” és az “assessment”

kifejezés fordítása gyakorlatilag ugyanaz. Más nyelvekben viszont az erre a fogalomra használt kifejezésnek vagy kifejezéseknek egészen sajátos – és nagyon eltérő – jelentése van.

A másik ok, hogy mindegyik országban különböző formális és informális eljárásokat alkalmaznak, amelyeket vagy “értékelésnek”, vagy adott esetben másnak neveznek. Ezek az eljárások általában a többségi, illetve a sajátos nevelési igényű tanulókkal kapcsolatos oktatásra vonatkozó politikák és jogszabályi környezet termékei. Egyes országokban például a tanulók értékelésére vonatkozó jogszabályoknak két egymástól nagyon is különböző rendszere működhet: egyrészt a nemzeti tantervhez és tanulási programokhoz kötődő általános oktatási értékelés, másrészt a sajátos nevelési igényű tanulókra vonatkozó értékelés alkalmazása. Más példák arra mutatnak, hogy egyetlen jogszabályi rendszer határozza meg az értékelés valamennyi formáját.

Mindezek figyelembe vételével alakult ki az alapfokú befogadó intézményekben folyó értékelés minden résztvevő által elfogadott munkadefiníciója.

A nem-európai szakirodalom (2005) arra utal, hogy még az angol nyelvű országokban sem egyértelmű az “assessment” és az “evaluation” kifejezések jelentése és főleg a közöttük levő különbség értelmezése. Az előbb hivatkozott dokumentum is a Keeves/UNESCO (1994) definíciót alkalmazta – vagyis, hogy az *assessment* kifejezés egyénekre (vagy esetenként kisebb csoportokra) vonatkozó, valamilyen bizonyítékokra épülő döntésekre utal; az *evaluation* kifejezés pedig az olyan nem személyfüggő tényezők vizsgálatát jelenti, mint a különböző szervezetek, tantervek és tanítási módszerek. Az egyes tanulókra vonatkozó értékelés (assessment) során nyert információ felhasználható egy átfogóbb értékelés (evaluation) részeként, amely iskolákkal vagy akár rendszerekkel kapcsolatos döntéseket alapozhat meg. Mindez azonban nem változtatja meg a két kifejezés (assessment és evaluation) közötti különbségtételt (lásd alább).

Az értékelés ilyen általános leírása egyike volt a projektben használt munkadefiníció egyik kiindulópontjának, és egyben e jelentés is ebben az értelemben használja. A munkadefiníció tehát a következő:

Az értékelés azokat a módokat jelenti, ahogy a tanárok, és más, a tanulók oktatásában részt vevő személyek rendszeres formában információt gyűjtenek az adott tanuló elért eredményeiről és/vagy oktatásanevelése különböző (iskolai-tanulmányi, viselkedési és szociális) szintereiről, és azt később munkájukban felhasználják.

E munkadefiníció a kezdeti és a folyamatos értékelés módszereinek és eljárásainak valamennyi lehetséges formáját magába foglalja. Egyben rámutat a következőkre:

- Az értékelésben különböző szereplők jelennek meg. A tanárok, az iskola többi dolgozója, külső szakértők, sőt, a szülők és maguk a tanulók is potenciálisan részesei lehetnek az értékelési folyamatnak. Valamennyi szereplő akár egymástól eltérő módon használhatja fel az értékelés révén szerzett információt;
- Az értékelés során szerzett információ nem csupán a tanulóra vonatkozik, hanem a tanulás környezetére (esetenként még az otthoni környezetre) is.

A definíció egyben arra a tényre is rámutat, hogy az Ügynökség projektje specifikusan az értékelésre (assessment) koncentrált és nem az oktatási értékelés szélesebb értelmezésű koncepciójára (evaluation). Az Ügynökség projektjében az értékelés (evaluation) fogalma alatt azt értették, amikor egy pedagógus, vagy más szakember az oktatási folyamat számos elemét használja a munkájával kapcsolatos döntések meghozatalához. Az értékelés (assessment) során a tanulókról gyűjtött adatok az értékelési folyamat (evaluation process) legfontosabb, de nem kizárólagos inputjai.

A projektben a szakértők különféle értékelési típusokat különböztettek meg (például folyamatos, formatív, diagnosztikus, szummatív és tesztelő), és mutattak be. Ezek a jelentés végén a Szakkifejezések jegyzéke címszó alatt találhatóak.

Mivel az Ügynökség projektjének középpontjában a befogadó gyakorlatot folytató általános iskolák alsó tagozatán végzett értékelés állt, a végső tisztázást követően a szakértők a következő megállapodásra jutottak: azt vizsgálták, mit tartalmaz az egyes országok alapfokú oktatása és mire vonatkozik a "befogadó intézmény" elnevezés.

Ami az elsőt illeti, ezt pragmatikusan oldották meg – az egyes részt vevő országok maguk definiálták jelentéseikben, milyen korosztályokra és milyen ellátási formákra terjed ki az alapfokú oktatás.

Azzal kapcsolatban, hogy mely intézményeket és környezetet lehet “befogadónak” tekinteni, már nem volt olyan könnyű egyetértésre jutni. Az Ügynökség egyéb munkáiban (például Meijer, 2003) a befogadó intézmények és környezet alábbi definícióját alkalmaztuk: ... *olyan oktatási környezet, ahol az SNI-tanulók a “mainstream” osztály tananyagának legnagyobb részét SNI-nélküli társaikkal együtt elvégzik* ... (9. o.).

A szakértőkkel folytatott megbeszélések során az a megegyezés jött létre, hogy a befogadó oktatással kapcsolatban az UNESCO (1994) Salamancai Nyilatkozata lesz az irányelv: *A befogadó szemléletű többségi iskolák jelentik a diszkrimináció elleni küzdelem, a kifelé nyitott közösségek megteremtésének, a befogadó társadalom létrehozásának és a mindenki számára hozzáférhető oktatás megvalósításának leghatékonyabb eszközét. Mindezen felül, ezek az intézmények nyújtják a leghatékonyabb oktatást a gyermekek többségének és javítják a teljes oktatási rendszer hatékonyságát, így végső soron a költséghatékonyságát is.* (8. o.).

Az országjelentésekben ismertetett, sok esetben egymástól rendkívül eltérő ellátási rendszerek miatt nagyon nehéz a különböző országokban uralkodó helyzetet összehasonlítani. Minden ország: ... *a Salamancai Nyilatkozatban kijelölt, befogadás felé vezető út más-más pontján tart* ... (Peacey, 2006). A jelentés arra törekszik, hogy olyan információval tegye könnyebbé ezt az utat, amely segít jobban megérteni az értékelés szerepét a befogadás megteremtésében.

Maga a “befogadás” kifejezés is nagy utat járt be, amióta először felbukkant az oktatással kapcsolatos szakirodalomban. Először is, a mai értelmezés szerint az SNI-nek minősített tanulók körénél sokkal szélesebb rétegre vonatkozik, mindenkire, akit a kirekesztés veszélye fenyeget. Ez azt jelenti, hogy amikor az Ügynökség értékelési projektjében SNI-ről beszélünk, akkor a megállapítások valószínűleg egy szélesebb értelemben vett tanulói csoport oktatásának a sikeréhez járulnak hozzá.

Másodsorban, sokak számára e kifejezés bevezetése kifejezett kísérlet volt arra, hogy a mindenki számára elérhető oktatás koncepcióját az úgynevezett “mainstreaming”-nél szélesebben értelmezhessek. Legalapvetőbb formájában a mainstreaming úgy tekinthető, mint az SNI-tanulók és a nem SNI-tanulók egyazon helyen történő fizikai együttléte.

Harmadsorban, a kifejezés korai használatára leginkább az a meggyőződés volt a jellemző, hogy az SNI-tanulók számára “hozzá kell jutniuk a tananyaghoz”. Ez azt sugallta, hogy a “tananyag” rögzített és statikus egység volt, és az SNI-tanulóknak különféle segítségre van szükségük, hogy hozzájussanak a “mainstream” tananyagokhoz. A “befogadás” kifejezés mai használata ugyanakkor abból indul ki, hogy az SNI-tanulóknak joguk van olyan tananyaghoz, amely megfelel az ő sajátos igényeiknek, illetve, hogy az egyes oktatási rendszereknek kötelességük ezt lehetővé tenni. A tananyag nem rögzített, hanem olyasvalami, amit addig kell fejleszteni, formálni, amíg nem felel meg valamennyi tanuló igényeinek.

E gondolat mentén járom kulcsfontosságú javaslat fogalmazódik meg:

1. Az egyéni igényekre szabott tananyag (curriculum for all) része az iskolában, és a szocializáció során megszerzendő tudás. A tananyag céljainak és végrehajtásának tükröznie kell e kettős irányultságot;
2. A befogadás folyamat és nem állapot. Az oktatással foglalkozó szakembereknek mindig fejleszteniük kell tudásukat és munkájukat, hogy valamennyi tanuló tanulását és részvételét lehetővé tegyék;
3. Mivel a “mainstream” iskolák Európában a többségi tanulók oktatásának fő eszközei, a “mainstreaming” az SNI-tanulók “elhelyezésével” összefüggésben továbbra is a befogadás fontos része.

Mindezek alapján tehát a következtetés az, hogy a “befogadó intézmény, befogadó környezet” ebben a projektben és ebben a jelentésben az iskolák és osztályok olyan “mainstream” oktatási ellátására utal, amelyben:

- az SNI- és a nem SNI-tanulók együtt tanulnak;
- olyan tananyag kerül kidolgozásra, amely valamennyi tanuló tanulását és részvételét lehetővé teszi.

2. ÉRTÉKELÉS BEFOGADÓ INTÉZMÉNYEKBEN

A tanulók előmenetelének értékelése minden országban nemcsak, hogy különböző módszerek és eljárások szerint történik, hanem különböző célokat is szolgál. Mind az oktatáspolitikai, mind a tényleges osztálytermi gyakorlat "terméke" az információtömeg, amellyel a különböző értékelési módszerek szolgálnak, amikor egymástól igen eltérő szándékkal használják fel őket.

Ami azt illeti, milyen célokra használható az értékelés során nyert információ, az értékelés nem csupán valami, amit a tanár végez az osztályban, hogy eldöntse, milyen következő lépésekre van szükség a tanulók oktatási programjában. A tanár és a tanuló tájékoztatása mellett az értékelés során szerzett információ felhasználható az iskolai adminisztrációban, a kiválasztásban, az előírt szintek monitoringjában, a diagnózis felállításában és a döntéshozatal előkészítésében. A tanulók osztályba sorolását, ellátását és a nekik nyújtott segítség allokálását mind az értékelés különböző formái révén határozhatjuk meg.

A német szövetségi tartományok országjelentésében szereplő egyik megállapítás ráillik az országok többségének helyzetére: ... *a tanuló teljesítményének értékelése pedagógiai folyamat; de egyben adminisztratív aktus is, amelynek feltételeit és körülményeit a törvények határozzák meg.*

Egy ország általános, és SNI tanulókra vonatkozó oktatáspolitikája dönti el, melyek ezek a fent említett célok, és ezekhez kapcsolódóan milyen értékelési típust használnak a tanárok a befogadó osztályokban. Az általános iskolák alsó tagozatos befogadó osztályaiban folytatott értékelés céljainak lehetséges hasonlóságaira és különbségeire összpontosítanak a következő fejezetek.

2.1 Értékelés az átfogó oktatáspolitikákban

Mielőtt az országjelentések fő megállapításaival foglalkoznánk, a valamennyi országban követett általános oktatáspolitikai keretében végzett értékelés néhány alapvető kérdéséről kell megemlítenünk.

Először, minden egyes ország oktatási rendszere (oktatáspolitikai és gyakorlat egyaránt) sajátos körülmények között fejlődött, ezért

rendkívül egyedi. Ugyanígy, bár fennállnak hasonlóságok a különböző megközelítésekben és célokban, az értékelési rendszerek valamennyi országban szintén egyéniek.¹ Az értékelés politikájára és gyakorlatára egy adott országban a jogi szabályozás fejlődése éppen úgy hat, mint az oktatással és tanulással kapcsolatos koncepciók és közfelfogás.

Másodsorban, a befogadó környezetben végzett értékelés rendszerei be vannak ágyazva az országoknak mind az általános, mind a speciális oktatási keretekre vonatkozó feltételrendszerébe. Szükség van az értékelés kérdéseinek elemzésére mind az általános, mind pedig a speciális oktatáspolitikában, hogy teljes mértékben megértsük, hogyan hathat az értékelés a tanításra és a tanulásra a befogadó környezetben és intézményekben.

Harmadsorban, abban is nagy különbség mutatkozik az egyes országok között, hogy mit értenek sajátos igényűek nevelése, oktatása alatt, és hogyan definiálják. Nincs mindenki által elfogadott meghatározása olyan kifejezéseknek, mint a hátrányos helyzet, a sajátos nevelési igény vagy a fogyatékoság. E különbségek inkább adminisztratív, pénzügyi és eljárási szabályokhoz kötődnek, mint az SNI-típusok, és azok előfordulása közötti országonkénti eltérésekhez (Meijer, 2003). Az itt alkalmazott megközelítés alapján közös fogalmakat használunk a befogadó intézményekben folytatott értékelésre, ugyanakkor tisztában vagyunk vele, hogy az SNI-tanulók nevelésének, oktatásának gyakorlatában különböző definíciók és értelmezések vannak jelen.

Végül, a befogadó nevelés egyik országban sem statikus jelenség. Különböző formákban fejlődött eddig is, és ez így lesz a jövőben is. A befogadó neveléssel kapcsolatos koncepciók, politikák és gyakorlatok minden országban állandóan változnak. Ezek a változások természetesen hatással vannak a befogadó környezetben és intézményekben alkalmazott értékelési rendszerekre, és az egyes országok adott időszakban érvényes értékelési gyakorlatát mindig az oktatási reformok szélesebb összefüggései keretében célszerű elhelyezni.

¹ Az értékelési projekt országjelentéseiről bővebben a www.european-agency.org/site/themes/assessment címen, illetve az Ügynökség honlapjának nemzeti oldalain a National Overviews menüpont alatt található információ: www.european-agency.org/site/national_pages/index.html

Az alább felsorolt országokban jelenleg felülvizsgálják és módosítják a befogadó neveléssel összefüggő oktatáspolitikai elveket és jogi szabályozást, ami az értékelési eljárásokra is hatást gyakorol: Ciprus, Csehország, Dánia, Észtország, Franciaország, Olaszország, Hollandia, Litvánia, Spanyolország és Svájc (ez utóbbi éppen új finanszírozási stratégiát dolgoz ki az SNI-re).

Belgium francia nyelvű közössége jelenleg “pilot projekteket” hajt végre, a befogadó neveléssel kapcsolatban a közelmúltban hozott jogszabályi változások eredményeként; a flamand nyelvű közösség pedig éppen most alakítja át a befogadó nevelésre vonatkozó politikáját és szabályozását, most megvalósítás alatt álló pilot-projektekből szerzett ismeretek és tapasztalat alapján. Ausztria, Csehország, a német szövetségi tartományok és Magyarország új politikák, és egyben új jogi szabályozás bevezetését készíti elő, amelyek az oktatásügy minőségellenőrzését és monitoringját érintik.

Ezek hatással lesznek a befogadás, illetve a befogadó környezet és intézmények értékelési folyamatára, különösen az országos oktatási szintek értékelésével és monitoringjával összefüggésben.

A fent vázolt tényezők mind hatást gyakorolnak arra, milyen módon fejlődik az országok értékelési politikája és gyakorlata. Ez azt jelenti, hogy az egyes országok jól láthatóan különbözőképpen közelítik meg az értékeléssel kapcsolatos alábbi fontos kérdéseket:

- Miért értékeljük a tanulókat?
- Ki használja az értékelés során nyert információt?
- Ki végzi az értékelést, és ki más vesz még részt benne?
- Mire terjed ki az értékelés?
- Hogyan értékeljük a tanulókat?
- Mihez viszonyítjuk az értékelés eredményeit?

Ezek a kérdések mind összefüggnek azzal, milyen lehetséges céljai vannak az értékelési folyamatnak. Az értékelés során nyert információ gyűjtésének alapvető céljára vonatkozó különböző felfogások vezetnek bennünket oda, hogy ezeket a kérdéseket különböző módon válaszoljuk meg.

Minden ország másként használja a befogadó intézmények tanulóinak mérése, értékelése során szerzett információt. Létezik olyan általános értékelési gyakorlat, amely valamennyi tanulóra kiterjed, és

amely célja, hogy összehasonlítsák a tanulók eredményeit, illetve, hogy felmérjék és kövessék az általános oktatási szinteket. Minden országban létezik azonban olyan, az egyes tanulókra vonatkozó specifikus értékelési eljárás, amelynek célja, hogy azonosítsa a sajátos igények pontos jellegét és információt szolgáltatson a tanításról és a tanulásról. Különböző formában ugyan, de kölcsönös összefüggés áll fenn az értékelés eme formái között.

A következő fejezetek bemutatják, melyek az egyes országok befogadó környezetben és intézményekben végzett értékelésének fő céljai. Az egyes országok befogadó intézményeiben folyó értékelésének a nemzeti oktatáspolitikának megfelelő céljairól a jelentés végén található Függelék tartalmaz információt.

2.2 Értékelés a sajátos nevelési igények felmérése céljából

Bár nyilvánvaló különbségek vannak abban a tekintetben, hogyan gyűjtik össze, és hogyan használják fel országonként az értékelés során nyert információt, valamennyi ország elismeri, hogy egy tanuló sajátos nevelési igényeit pontosan meg kell határozni. Valamennyi országban világos jogi szabályozás határozza meg a nehézségekkel küzdő tanulók sajátos szükségleteinek megfelelő időben történő pontos felismerését. Abban azonban már különbségek tapasztalhatók, hogyan kell ezeket az igényeket azonosítani, és minden országnak saját eljárásrendje van ezen igények idejekorán történő feltárására.

Az olyan tanulók korai értékelése, akiről feltehető, hogy sajátos nevelési igénnyel rendelkeznek, két lehetséges célt szolgálhat:

- az azonosítás igénye esetlegesen olyan hivatalos döntéssel függ össze, hogy célszerű mielőbb "megtalálni" a rendszerben azt a tanulót, akinek nevelési igényei vannak, mert ez pótlólagos forrásokat tesz szükségessé tanulása segítésében;
- a tanulási programok tájékoztatását, ahol az értékelés a tanuló esetleges gyengeségeit és erősségeit tárja fel a nevelési folyamat és tapasztalat során. Az így nyert információt gyakran formatív módon lehet felhasználni (például mint az Egyéni Nevelési Terv vagy más célkijelölő módszer kezdőpontját), az egyszeri, alapértékelés helyett.

A legtöbb ország "kifejlesztett" egy saját eljárásrendet a tanulók sajátos nevelési igényeinek megállapítására. A folyamatnak

egymástól jól elhatárolható szakaszai vannak – a “mainstream” osztályban dolgozó tanárok nehézségeket feltáró és azokat megoldani próbáló tevékenységétől a további szakemberek iskolában folytatott tevékenységének bevonásán át végül a külső szakemberek által nyújtott segítő szolgáltatásokig.

Az információgyűjtés e bemutatott, a tanuló erősségeit és gyengeségeit egyre nagyobb részletességgel és magasabb specializáltsági fokon történő sorrendje gyakran összekapcsolódik olyan szakemberek bevonásával, akik különböző szakterületeket (egészségügy, szociális, pszichológiai terület) képviselnek, és akik aztán további olyan értékeléseket készíthetnek (gyakran akár diagnosztikai tesztek is), amelyek sajátos betekintést nyújtanak egy tanuló különböző helyzetekben és területeken nyújtott teljesítményéről. Minden országban kisebb-nagyobb mértékben ugyan, de általában több szakterületről érkező specialistákból álló team-ek dolgoznak a sajátos nevelési igények korai azonosítását célzó értékeléseken.

Minden országban az SNI korai felismerésének igényével végzett értékelés valamennyi oktatási intézmény tanulóira kiterjed – a befogadókra és a szegregáltakra egyaránt. A befogadó intézmények SNI-tanulói azonban részt vehetnek olyan értékelési eljárásokban is, amelyeket a szegregált iskolákban nem feltétlenül végeznek el.

2.3 A tanítás és a tanulás folyamatáról informáló értékelés

Valamilyen formában, de minden ország rendelkezik többnyire oktatási programokhoz kötődő folyamatos, formatív értékelési rendszerrel.

A befogadó környezetben és intézményekben a folyamatos értékelés:

- közvetlenül kapcsolódik a (SNI és nem SNI) tanulók által végrehajtott tanulási programokhoz;
- elsősorban nem összehasonlító jellegű, és a hangsúly olyan információ szerzésén van, amely segít a tanároknak az adott tanuló tanulási programja következő lépéseinek megtervezésében (formatív értékelés);
- tartalmazhat, de nem feltétlenül tartalmaz egyes összefoglaló elemeket, amelyek a tanítási program stratégiai pontjaihoz kapcsolódnak.

Azokban az országokban, ahol van világosan meghatározott nemzeti alaptanterv, a folyamatos, formatív értékelés általában célorientált és közvetlenül összefügg a valamennyi tanulóra érvényes tanterv céljaival. Az értékelésre vonatkozó országos irányelvek meghatározhatják, mit és hogyan kell értékelni. Az ezt a megközelítést alkalmazó országokban a fő szempont az, hogy az értékelés kifejlesztése és végrehajtása elsősorban a “mainstream” iskolák és tanáraik felelőssége. Ez megfelel az ilyen értékelések azon követelményének, hogy információt nyújtson az adott tanuló tanulási folyamata következő lépéseivel kapcsolatos tanári döntéshozatalhoz.

Az alkalmazott értékelési módszerek fő iránya (a tartalmi terület kerül értékelésre) és eljárási módja (módszer) gyakran ugyanaz valamennyi tanuló esetében, és ezért az egyes országok általában három fő kérdést emelnek ki az SNI-tanulók felmérésével kapcsolatban:

- annak szükségességét, hogy az SNI korai értékelésének megállapításai kapcsolódjanak a tanterv céljaihoz;
- a tanterv céljai és az értékelés ütemezése kapcsolódjon a tanuló Egyéni Tanulási Tervéhez, vagy más nevelési tervhez;
- a “mainstream” osztályban alkalmazott értékelési módszerek módosíthatók vagy adaptálhatók legyenek, hiszen így elégíthetők ki a specifikus igényekkel vagy nehézségekkel küzdő tanulók igényei.

Annak érdekében, hogy a befogadó környezetben és intézményekben végzett folyamatos értékelés minél hatékonyabb legyen, fontos, hogy a “mainstream” osztályokban tanító tanárok kapcsolatba kerülhessenek más szakterületeken dolgozó szakemberekkel, és segítséget kaphassanak tőlük a fent említett pontok összekapcsolásában.

2.4 Értékelés a tanulók eredményeinek összehasonlítására

Egyes országokban a befogadó környezetben levő valamennyi tanuló értékelési eljárásának fő iránya, hogy bizonyos időközönként leírja a tanuló oktatási folyamata során tanúsított előmenetelét. Ez gyakran az iskolai alapú szummatív értékelés formájában jelenik meg, amely kapcsolódik:

- a szülők és más érintettek “tájékoztatásához”;
- a tanulási kimenetellel összefüggő érdemjegyek vagy osztályzatok kiadásához.

Az szummatív értékelés egybefogja a tanuló számos különböző területen és általában egy meghatározott időszak keretein belül elért eredményeit – például egy iskolaév alatti eredményeket. Az szummatív értékelés célja, hogy vagy összehasonlítsa a tanuló jelenlegi eredményeit saját korábbi eredményeivel, vagy – gyakran – az ő eredményeit többi osztálytársáéval vagy kortársával.

A tanulók egy csoportja eredményeinek összehasonlítása betekintést adhat az egyes tanulók egyéni relatív előmenetelébe, fejlődésébe, de egyben olyan szélesebb értékelési célokat is szolgálhat, mint egy meghatározott tanítási program sikerességének vagy sikertelenségének mérése.

Az értékelésnek ez a formája és célja az, amellyel a szülők – és a szélesebb közvélemény – a leginkább találkoznak.

A szummatív értékelés alapjául szolgálhat a tanuló iskolai előmenetelével kapcsolatos kulcsfontosságú döntéseknek is. Ez néhány országban magában foglalhatja az adott tanév megismétlésének lehetőségét, vagy olyan döntéseket, amelyek alapján speciális SNI értékelési eljárások keretei közé kerülhetnek.

A szummatív értékelés a sikereket és a gyengeségeket specifikus célokhoz viszonyítva azonosítja, de nem minden esetben nyújt formatív visszacsatolást, amelynek révén jövőbeli tanítási és tanulási programok irányai meghatározhatók.

A szummatív értékelés követelményeinek egy tanuló Egyéni Nevelési Tervének céljaihoz történő igazítása olyan kérdés, amellyel a tanárok szembekerülnek a befogadó környezetben és intézményekben. További megfontolást igényel, hogyan módosíthatók az érdemjegyekkel történő szummatív értékelési rendszerek úgy, hogy a sajátos nevelési igényű, nehézségekkel küzdő tanulók számára is megfeleljenek.

2.5 Értékelés az általános oktatási-nevelési szintek monitoringjára

Az országok egyre nagyobb számában az alkalmazott eljárások hangsúlya egyre inkább a valamennyi tanulóra érvényes tanulási és eredményességi célok (standardok) értékelésére tevődik át.

Elmозdulás tapasztalható az egy tanuló igényeire vonatkozó értékeléstől a tanulók csoportjai igényeit értékelő irány felé. Ez gyakran az oktatáspolitikai által kezdeményezett irány, ami magán az oktatási rendszeren belül felállított standardok értékelésének szélesebb kérdésével függ össze.

Mindez általában a szummatív értékelés egy formája, mivel az információgyűjtés egy országos program valamilyen stratégiai fontosságú pontjához vagy állomásához kapcsolódik. Mindazonáltal az országos szintekkel összefüggő értékelés mögött alapvetően gyakran az a nyilvánvaló oktatáspolitikai szándék húzódik meg, hogy a tanulók (bármilyen képességekkel is rendelkezzenek) eredményességi szintjét megemeljék és javítsák az iskolák elszámoltathatóságát és hatékonyságát. A tanulók eredményeinek értékelése és monitoringja az e célok elérését célzó döntések fő eszközének tekinthető.

A tanulók külső szakemberek által összeállított tesztek végzik el vagy szintén külső értékelésben vesznek részt, amelyeket úgy "standardizáltak", hogy a mérés megfelel az országos céloknak és nagy megbízhatósági fokkal rendelkezik. A tanulók egyéni értékelését gyakran egyesítik és mind a nemzeti, mind a regionális kormányzatok, iskolaigazgatók és tanárok felhasználják ezeket az eredményeket, hogy az egyéni vagy a csoportos teljesítményszinteket értékeljék.

Az értékelésnek ez a típusa azt méri, a tanulók milyen mértékben teljesítették a közös követelményeket, és nem annyira azt, ténylegesen mit értek el, és mik legyenek a tanulási folyamatuk következő lépései (mint a folyamatos, formatív értékelésnél). Az ilyen fajta értékelés nem feltétlenül nyújt elegendő információt tanárnak és diáknak és azokban az országokban, ahol eddig ezt az értékelést nagyobb mértékben alkalmazták, egyértelmű törekvés van a standardizált teszteknek az iskolák és a tanárok által kifejlesztett és alkalmazott folyamatos értékeléshez történő szorosabb összekapcsolása irányába.

A befogadó intézményekben az SNI-tanulók bevonása az országos tesztrendszerbe és e tesztek módosítása a specifikus nehézségekkel küzdő tanulók igényeihez való igazítás érdekében mind olyan ügyé váltak az utóbbi időben, amelyekkel a stratégiájukat most fejlesztő országok egyre intenzívebben foglalkoznak.

2.6 Összefoglalás

A fejezet fő célja az volt, hogy bemutassa az Ügynökség projektjében részt vevő országok befogadó környezetben és intézményekben követett értékelési gyakorlatát. Nem lehet az országok értékelési rendszereit egyszerűen olyan módon csoportosítani, hogy milyen értékelési szempontokat alkalmaznak – kisebb-nagyobb mértékben, de valamennyi ország értékeli saját tanulóit a fent leírt valamennyi célnak megfelelően. Az azonban látható, hogy a különböző nemzeti rendszereket jellemzően meghatározza, milyen értékelési módszerek és technikák alkalmazásával reagálnak az értékelés során kapott információ különböző típusaira.

Ehelyütt nincs mód, hogy kitérjünk arra, milyen célokra használják az egyes országok az értékelést – az olvasónak az országjelentéseket ajánljuk a specifikus kérdések megismerésére. Az azonban megállapítható, hogy bár az értékelés célja és megközelítése nem statikus, a legtöbb ország értékelési politikája és gyakorlata a jelek szerint egyes célok elérését kitűző értékelési információ megszerzésére jobban irányul, mint másokéra.

Befogadó környezetben vagy intézményben az SNI-tanulóra az országos értékelési célok nagyobb hatással lehetnek. Az értékelésnek ezeket a különböző formáit – Madaus (1988) definíciója szerint – mint “nagy a tét” értékelést definiálhatjuk. A nagy téttel járó értékelés olyan tesztekől és eljárásokból áll, amelyek mind a tanuló, mind a szülők, mind a tanárok, mind az oktatáspolitikusok, mind a széles közvélemény által érzékelhető olyan információval szolgálnak, amelyek felhasználásával fontos döntések hozhatók. Ezek a döntések azonnal és közvetlenül hatnak a tanulók oktatási-nevelési körülményeire és jövőjére.

A “nagy a tét” típusú értékelésre példa az Egyesült Királyságban (Angliában) végzett, valamennyi tanulóra kiterjedő éves országos értékelés. Iskolaigazgatók karrierje és reputációja függhet ettől az értékeléstől, mivel az eredményeket közlik az újságok, így a szülők és a közvélemény is össze tudja hasonlítani egy iskola eredményeit más iskolákéval. Ezért az értékelési rendszer fontos szerepet játszik az iskolai, regionális és országos szintű oktatáspolitikai formálásában.

Az előző fejezetekben az értékelés négy céljaként leírtak potenciálisan

mind a “nagy a tét” értékelések körében tartoznak, hiszen az általuk generált információ teljes körét különböző módon, de mind felhasználják az egyes országok, hogy fontos döntéseket hozzanak a tanulók és esetleg akár a tanárok, az iskolák és a teljes oktatási rendszer jövőjével kapcsolatban.

Az értékelés alapján nyert információ különböző célokra történő felhasználása egyben különböző lehetőségeket, kérdéseket és problémákat vet fel. Jelenleg valamennyi ország számos kihívással néz szembe az alapfokú befogadó iskolákban folytatott értékelési politikájával és gyakorlatával kapcsolatban. A következő fejezet ezekkel a kihívásokkal és a rájuk adott válaszokkal foglalkozik.

3. AZ ÉRTÉKELÉS KIHÍVÁSAI ÉS INNOVÁCIÓI

Az értékelés céljaival kapcsolatos változóban levő gondolkodás és az értékelés során nyert információ felhasználásának módja tekinthető a két legfontosabb kérdésnek, amelyekkel az egyes országok a befogadó általános iskolákban folytatott értékelési politikájuk és gyakorlatuk során találkozhatnak. A projektben részt vevő országok mind kell, hogy mérleget tegyünk, saját értékelési rendszerük milyen mértékben:

- szolgáltat olyan információt, amelyet az általános oktatáspolitikai döntéshozatali folyamatban felhasználhatnak;
- érinti pozitív vagy negatív módon az egyes tanulókat (vagyis, más szóval, az eljárások a "nagy a tét" kategóriába tartoznak-e vagy sem);
- segíti a befogadást vagy konzerválja a szegregációt.

Ezek a kérdések rákényszerítik az országokat, hogy végiggondolják, mi álljon saját rendszereik középpontjában és milyen értékelési megközelítést alkalmazzanak. E megközelítési és az értékelés jelenlegi felhasználásával kapcsolatos különbségek ellenére valamennyi ország belső szakmai vitái a jelek szerint három közös gond köré csoportosulnak:

1. Hogyan lehet növelni a tanulók – beleértve az SNI-tanulókat is – eredményességi szintjét azáltal, hogy az értékelés során nyert információt a különböző csoportok és különböző szándékok szerint hatékonyan használják fel;
2. Milyen módon lehet áthelyezni a hangsúlyt az SNI-vonzatú értékelésben a diagnózishoz és a forrásallokációhoz kapcsolt kezdeti azonosításról (amelyet gyakran a "mainstream" iskolákon kívül álló személyek végeznek) az osztályban tanító tanár által elvégzett olyan folyamatos értékelésre, amely mind a tanítás, mind a tanulás számára több információt nyújt;
3. Miként lehet olyan folyamatos, formatív értékelési rendszereket kifejleszteni, amelyek hatékonyan működnek a "mainstream" iskolákban; és hogyan lehet az iskolák és a tanárok rendelkezésére bocsátani az eszközöket, hogy felelősséggel végezhesék az SNI-tanulók értékelését, sőt, már a korai szakaszban azonosítani tudják más tanulók speciális igényeit.

E három kérdés jelenti azokat a fő kihívásokat, amelyekkel valamennyi ország – oktatáspolitikai és gyakorlati szinten is – szembe kell, hogy nézzen.

Valamennyi országban mind az oktatáspolitikai döntéshozók, mind a gyakorlati szakemberek olyan stratégiákat próbálnak kifejleszteni, amelyek hatékonyan kezelik ezeket a kérdéseket. Ezeknek a kihívásoknak az elmélet és a gyakorlat szintjén is kétséget kizáróan mindenhol megpróbálnak innovatív módon megfelelni. Ezek az innovációk tekinthetők az értékelési politika és gyakorlat "jó példáinak".

A most következő fejezetekben röviden kitérünk arra, hogy ezekkel a *kihívásokkal kapcsolatosan milyen fontos témák merülnek föl*. Ezeket a témákat azoknak a kérdéseknek a segítségével vetjük fel, amelyekkel az egyes országok pillanatnyilag szembesülnek.

Az értékelési politika és gyakorlat terén bevezetett *innovatív elemeket*, vagyis, hogy az egyes országok hogyan próbálják megoldani ezeket a kérdéseket, az egyes országjelentésekből vett speciális példák formájában mutatjuk be. Ezek az innovációk a szövegdobozokban olvashatók.

Meg kell jegyeznünk, hogy az itt bemutatott innovációs példákat azért választottuk ki, hogy illusztráljuk a számos országban végbement nyilvánvaló fejlődést – ezeknél is részletesebb példákról az egyes országjelentésekben olvashatnak.

3.1 Az értékelési során nyert információ felhasználása a követelményszintek monitoringjában

Minden ország foglalkozik a valamennyi tanuló tanulmányi előmenetelének közös céljait (standardokat) célzó értékelés kifejlesztésének és alkalmazásának lehetőségével. Ezzel a közelítéssel a tanulók egy kívülről meghatározott értékelési tesztet végeznek el, és az eredményeket ugyan a tanárok vagy az iskolaigazgatók is felhasználják, de elsősorban az oktatáspolitikusok használják azokat az eredményességi szintek általános, átfogó értékelésére.

Egyes országokban ez a módszer meglehetősen fejlett. Az Egyesült Királyság (Anglia) országjelentése kiemeli az országos szintre vonatkozó értékelés mögött meghúzódó szándékot: *Angliában valamennyi értékelést a kormány eredményességi szintet emelni kívánó és az iskolák színvonalának javítását célzó prioritásai*

összefüggésében kell tekinteni. Ezek a prioritások valamennyi tanulóra, bármilyen képességekkel is rendelkezzenek, érvényesek.

Az egyes tanulók értékeléséből szerzett információ felhasználása – beleértve az SNI-tanulókat is – a követelmények teljesítésének monitoringjára majd emelésére olyan terület, amely minden ország számára igen nagy kihívás. Bár nem az alapfokú oktatásra koncentrálnak, de a követelményszintekre vonatkozó nemzetközi, összehasonlító tanulmányok – itt leginkább az OECD PISA felmérés említhető (www.pisa.oecd.org) – semmiképpen sem hagyhatók figyelmen kívül. Egyre nagyobb országos szintű elvárás van abban a tekintetben, hogy az oktatás szakmailag jobban “elszámoltatható” legyen – mind országosan, mind regionálisan, mind pedig az egyes iskolák szintjén –, ami ahhoz vezet, hogy a tanulók iskolai tanulmányi előmenetelével kapcsolatos információ fokozottabban felhasználható legyen mint az oktatáspolitikáé folytatásának egyik tényezője.

Kihívások

Amikor szembetalálkoznak ezzel a kihívással, az országok oktatáspolitikai döntéshozói és gyakorlati szakemberei számos kritikus kérdést kell, hogy figyelembe vegyenek saját értékelési politikájukkal és gyakorlatukkal kapcsolatban:

- Milyen mértékben kötődjenek a “nagy téttel járó elszámoltatási mechanizmusok” a tanulók értékelése során kapott információkhoz? Hogyan használják fel az oktatáspolitikusok szabványosított értékelés révén szerzett információt az oktatási rendszer és annak egyes elemei általuk vélt minőségére vonatkozó döntéseik meghozatalában? Hogyan hozzanak meg olyan kritikus döntéseket, amelyek egész iskolák, oktatási programok, tanárok és időnként maguk a tanulók sorsát és jövőjét befolyásolják?
- Milyen jogokkal rendelkeznek az országos tesztekbe bevont SNI-tanulók? Minden tanulónak egyformák a jogai a “mainstream” körülmények között végzett értékelés folyamatában?
- Az értékelésben történő részvételre vonatkozó jogokba beleértendő az egyéni, speciális igényekre vonatkozó megfelelő értékelési módszerek alkalmazhatóságával kapcsolatos jogok is? Hogyan módosuljanak az országos tesztek, hogy meg lehessen szüntetni az SNI különböző formáival küszködő tanulók értékelését gátló akadályokat?
- Hogyan illesszük be a leghatékonyabb módon az SNI-tanulókat

értékelése során szerzett információt az országos szintek jelentéseibe? Hogy jelenítsük meg az SNI-tanulók viszonylagos teljesítményét és fejlődését ebben a rendszerben, és hogyan kerüljük el az egyes tanulók, iskolák és akár egész régiók “rangsorolásával”, “osztályozásával” járó veszélyeket?

A brit (angol) jelentés arra utal, hogy amikor erőteljes hangsúly helyeződik az értékelés színtalapú megközelítésére, ... *a sajátos igényű tanulókra ez veszélyekkel jár ... amelyekkel foglalkozni kell.* A svéd országjelentés azt emeli ki, hogy: ... *kompromisszumot kell kötni a döntéshozatali folyamat és a helyi iskolák feltételei és lehetőségei között ...*

Innovációk

Az országjelentések vizsgálatából kiderül, hogy számos olyan innovatív elem bukkan fel az oktatáspolitikában és gyakorlatban is, amelyek az oktatási szintek monitoringjához használt értékelési információ kihívásaival és kérdéseivel hozhatók összefüggésbe. Ezeket az innovatív elemeket mutatjuk be, az egyes országok példáin keresztül, a most következő részben.

A minőségi oktatáshoz való hozzáférés minden tanuló joga, beleértve az SNI-tanulókat is.

A minőségi oktatás biztosítása az SNI-tanulóknak az oktatáspolitikába beépített jogok által számos országban a fejlesztés és az innováció egyik területének számít. Az Egyesült Királyságban (Angliában) a “Minden gyermek számít” (“Every Child Matters”) program a tanuló kimenetekre koncentrál, és minden iskolától megköveteli, hogy valamennyi tanuló igényeit vegyék számba. Izlandon standardizált, a nemzeti alaptanterv célkitűzéseire alapozott értékelés folyik, amelyet formatív célokra alkalmaznak. Ezek a technikák szélesítik a minőségről és az iskolai szinten alkalmazott “befogadó szintek” monitoringja körül folyó vitát.

Magyarországon országos kompetenciamérések szolgálnak információt ahhoz a vitához, amely a tanulók minőségi oktatáshoz való hozzáféréseinek jogáról szól. A kétszintű érettségi rendszere arra ad lehetőséget, hogy különböző szinteken tehessen érettségit a

végzős diák.

A szintek monitoringja egyik, nem kizárólagos központi kérdése az országos értékelési politikáknak.

Egyre növekvő számú országban használják az értékelési információt az oktatási szintek monitoringjára mint egyik, de nem kizárólagos központi elemét az értékelési politikának. Izlandon például az az irány, hogy az értékelés minden tanuló számára formatív jellegű legyen, kiegészíti az országos oktatási szintek monitoringjára vonatkozó politikát.

Dánia éppen most vezeti be a széles körű országos tesztekkel járó "kimenet-ösztönözte rendszert" és az szummatív értékelési információt az oktatási szintek monitoringjára használják. Ezzel együtt is azonban ez a rendszer egyértelműen összefügg ... a *formatív értékeléssel, mint a minőségbiztosítás alapvető eszközével* ...

Ausztria oktatási minisztériuma úgy döntött, hogy nem vonja be az SNI-tanulókat az országos tesztrendszerbe, hanem inkább "szinteket" állapít meg "a sajátos nevelési igényekre", amelyek a környezetre és a minőségjavítás eljárásaira fordítják a fő figyelmet. Egy szakértői csoport dolgozza ki a következő irányelveket: a szintek definíciója a befogadó környezetben és intézményekben; az Egyéni Nevelési Terv alkalmazása, mint az értékelés és a minőségbiztosítás egyik eszköze; az SNI eljárások korai értékelésének átszervezése; az SNI oktatás finanszírozási rendjébe bevezethető rugalmas elemek; az új tanárképzési lehetőségekkel összefüggésben a tanárok hivatásbeli szerepének átgondolása.

Biztosítani kell, hogy minden tanuló részt vehessen az országos szintfelmérésben.

Annak felismerése, hogy minden tanulónak joga van részt venni az országos értékelési folyamatokban, a legtöbb ország esetében már megtörtént, ahol már bevezették, vagy ahol éppen bevezetik ezt a rendszert. Ez a felismerés tehát világos stratégiákhoz kapcsolódik, amelyek biztosítják, hogy:

- a standardizált értékelés minden SNI-tanuló számára hozzáférhető legyen;

- az országos értékelési eljárások hitelesek és a befogadásra irányulnak, ahelyett, hogy a gyengeségek hangsúlyozásával és így a tanulók egyre növekvő "címkézésével" a szegregációt erősítenék.

Az "univerzális értékelés" koncepciója, ahol valamennyi tesztet és értékelési eljárást úgy fejlesztenek ki és terveznek meg, hogy minél hozzáférhetőbbek legyenek, az egyes országokban egyre inkább előtérbe kerül.

Csehországban és Dániában az adaptált értékelés az új, most kifejlődő rendszer integráns része. Az Egyesült Királyságban (Angliában) az SNI-tanulók módosított értékelése már hosszabb idő óta erőteljes fejlődésen ment keresztül. Ennek példája az úgynevezett "P" skála, amely specifikusan beállított értékelési szintű tesztek alkalmaz a tanulási nehézségekkel élő olyan tanulók esetében, akik nem érik el a valamennyi tanuló számára megállapított nemzeti alaptantervi szintek alsó határát.

Az országos mérési, értékelési rendszer segítségével nyert információk felhasználásának újraértelmezése.

Egyes országokban az innovációk az értékelési eljárások köré csoportosulnak. Ennek egyik példája Lettország, ahol az értékelés a problémamegoldó képesség és nem az információ és tényanyag memorizálása irányába mozdul el.

Portugáliában az országos értékelési feladatok nyilvánvalóan összekapcsolódnak a tanulási kompetenciák értékelésére használt kritériumokkal. Az a szándék, hogy a tanárok világosan értsék, mit, hogyan és mikor értékeljenek és ebben az esetben képesek az országos értékelések eredményeit formatív célokra felhasználni.

Mindemellett, annak hangsúlyozása, hogy az országos értékelés nem arra szolgál, hogy az így szerzett információ révén összehasonlításokat tegyünk a tanulók, tanárok, iskolák vagy régiók között, továbbra is vitatéma számos országban. Franciaország jó példája annak, hogyan próbálnak e probléma végére járni. Még akkor is, ha az egyéni tanuló értékeléséből nyert információ az "országos értékelési szabályok rendszerére" utal, az így kapott eredmények: ...

ne ösztönözzék a szülőket arra, hogy összehasonlításokat tegyenek iskolák között ... (és) nem állnak összefüggésben az erőforrások allokációjával.

Az országos értékelési információ az egyes tanulók oktatástervezésének tájékoztatására szolgál.

Ez az innovációs terület egyike azoknak, amelyek felé minden, országos értékelési rendszerrel rendelkező ország igyekszik elmozdulni, mivel ez alapjaiban mutat rá a mögötte meghúzóó oktatáspolitikai szándéokra – vagyis, hogy az országos szintű értékelési információt az egyes tanulók oktatási színvonalának javítására kell felhasználni.

A svéd országjelentés jól leírja a számos ország előtt álló dilemmát – hol van a legkorrektebb egyensúly: ... *a diák fejlődését elősegítő értékelési információ és az iskolák színvonalának növelésére vonatkozó információ iránt megnyilvánuló közérdeklődés között.*

Izlandon az országos értékelés során nyert információ oktatáspolitikai döntés-előkészítést elősegítő használatával kapcsolatos egyik stratégiai irány az, hogy ezt az információt a demográfiai indikátorokkal vetik egybe.

Az országjelentések alapján látható, hogy a fent bemutatott innovációk alkalmazása révén az országok jobban képesek megfelelni annak a célnak, hogy az országos értékelés során szerzett információt felhasználva alaposabban megismerjék a tanulókat, így az SNI-tanulókat is.

3.2 Az SNI értékelés korai azonosításának alkalmazása a tanulási és tanítási folyamat informálására

Minden ország szembetalálkozik azzal a kihívással, hogyan oldja meg a rendelkezésére álló értékelési eljárások alapján azt a korai SNI-felismerést, amely információt nyújt mind a tanítási, mind a tanulási folyamat irányítóinak. Ez alapvetően elmozdulást jelent a deficit-alapú, orvosi modellként megjelenő SNI-diagnózistól egy olyan megközelítés irányába, amely az oktatási, tanulási igényeken alapul, és ahol a “mainstream” tanár inkább felel a kezdeti, mint később a folyamatos

értékelésért.

Valamennyi országban különféle szakterületekről (egészségügy, szociális és/vagy pszichológiai) érkező specialisták csapata vesz részt a tanulók igényeinek korai felismerésében, és egyes országokban még most is ez finanszírozás és a tanulók iskolákban történő elhelyezésének alapja.

Kihívások

A diagnózis alapú kategorizálástól és "címkézéstől" a tanulási-tanítási folyamatot informáló korai azonosítás felé történő szemléleti elmozdulás a következő kritikus kérdéseket veti fel, amelyekkel az országoknak célszerű foglalkozniuk:

- Az SNI korai felismerése és nem más értékelési formák felé erőteljesen hajló oktatási rendszerek esetében nincs-e esetleg magas szintű szegregáció? Vajon nem vezet az SNI diagnosztizálásán és azonosításán alapuló megközelítés túl nagyszámú olyan tanuló "címkezéséhez", akiknek segítségre van szükségük? Hogyan fejleszthető ki olyan korrekt és objektív értékelési eljárás, amely minimális számú "címkézést" produkál és nem vezet ahhoz, hogy megnő a speciális oktatási ellátást igénylő tanulók száma?
- Hogyan kerülhető el a korai azonosítás mint "nagy tétellel" rendelkező értékelési eljárás gyakorlata? Milyen következményekkel jár, ha egy "hivatalos" igényfelmérést közvetlenül összekapcsolnak az erőforrások elosztásával? Milyen stratégiai viselkedés várható el az iskoláktól, a tanároktól és a szülőktől az értékelés során, ha az igényfelmérés közvetlenül kapcsolódik az erőforrásokhoz?
- Hogyan lehet a finanszírozás illetve a forrásallokáció és a diagnózis közötti kapcsolatot újraértékelni? Hogyan kerülhető el az értékelés során (ha az az ellátásra vagy a tanuló bizonyos oktatási intézményben történő elhelyezésére irányul) a részrehajlás és a szubjektivitás? Hogyan kezeljék a folyamatban részt vevő egyes szereplők korai azonosításra koncentrált értékelésben és így az eddig érvényes rend fenntartásában való nyilvánvaló érdekeit?
- Mi a megfelelő kapcsolat az orvosi diagnózis és az oktatási, tanulási irányultságú értékelés között? Tud esetleg az orvosi tudás fejlődése olyan hasznos információval szolgálni, amely javítja a tanulásra vonatkozó információ színvonalát?

- Melyik a legjobb módja a több területről érkező szakemberek bevonásával zajló korai igényazonosítás kezelésének? Ki felel végső soron a teljes értékelésért? Ki biztosítja, hogy az értékelés során nyert információ hasznos az oktatás szempontjából? Ki biztosítja a speciális SNI-közelítést (azaz speciális eszközöket és technikákat, szaktanárokat és szakképzett háttérstábot, Egyéni Oktatási Tervet) alkalmazó folyamatos tanuló-felméréssel fennálló kapcsolatot?
- Hogyan kezeli az értékelés azokat a helyzeteket, amikor egy tanuló speciális igényei iskola-alapú és nem tanuló-alapú tényezők következményei? Hogyan kezelik az egyéni igények kezdeti értékelésében az iskola javuló paramétereit? Hogyan tekintik az iskolai, otthoni és egyéb környezeti tényezőket egy kontextuális és nem csupán tanuló-központú értékelésben?

Innovációk

Az országjelentések mind az értékelési politika, mind a gyakorlat terén olyan innovációs területekre világítanak rá, amelyek legalább is bizonyos fokig megpróbálják kezelni ezeket a kérdéseket.

A kezdeti azonosításon alapuló értékelés szerepével és funkciójával kapcsolatos felfogás változásai.

Számos ország utal jelentésében az igényfelmérés kezdeti azonosításának változó szerepére, mint fejlődési és innovációs területre. Két fő körülményt emelnek ki.

Az egyik világos megfogalmazásra kerül Franciaország jelentésében: azt javasolják, hogy a korai értékelést azzal az egyértelmű szándékkal kell elvégezni, hogy egy tanulót a “mainstream” körülmények és intézmények keretében segítsünk, inkább, mint hogy arra koncentráljunk, hogy milyen szegregált ellátásra van szüksége a tanulónak. Ezt a gondolatot fejt ki a holland országjelentés is a következőképpen: *... az értékelő csapatoknak nem szabad a tanuló korlátai hosszadalmas leírására mint az értékelés végső céljára összpontosítaniuk, ehelyett – már kezdettől fogva – a tanításra vonatkozó döntések perspektívájából kell folytatni az értékelést.*

A holland országjelentés kiemeli az innovációs erőfeszítések másik, számos egyéb országban követett fő irányát is – az igények korai

azonosítása a tanításra és a tanulásra vonatkozó döntésekre kell összpontosítani és el kell kerülnie a tanulók szükségtelen "címkézését" vagy kategorizálását. Ha az értékelés ilyen irányváltását elfogadják, az értékelés során nyert információt nem csupán a hivatalos döntéshozatalra használják, hanem: ... *a szülők, a tanulók és a tanárok is mind a "fogyasztói" az értékelés kimeneteinek ...*

Az igények korai azonosítása szerepének változásai szorosan összefüggnek a korai értékelés és az erőforrás-allokáció kapcsolatának kérdésével. Ez egyben az egyes országok belső vitáinak és innovációs tevékenységének további központi témáját jelenti.

Egy tanuló sajátos nevelési igényeinek támogatása és annak forrásai nem csupán egy "formális" diagnózistól és az így hozott, "azonosító" döntéstől függenek.

Az igények korai felismerése, amely valamilyen formájú, a támogatást meghatározó "hivatalos döntéshez" vezet, olyan kérdés, amelyet valamilyen módon mindegyik ország mérlegel. Az országok két példaként Észtország és az Egyesült Királyság (Anglia) említhető, ahol a "mainstream" iskolák egyes SNI-tanulói igényeinek teljesítésével kapcsolatos támogatás valamilyen multidiszciplináris értékelés alapján hozott hivatalos döntéstől függ. A támogatás megszerzésének egyéb útjai nyitva állnak az iskolák előtt, s ezek általában véve a "mainstream" iskolák finanszírozási és támogatási struktúrájával hozhatók kapcsolatba.

Az e téren bevezetett innovációk ezért általában a sajátos nevelési igényekre vonatkozó politika változásaiban gyökereznek. Az alább bemutatott, a végrehajtásban eszközölt innovációra és a korai azonosításból származó információra alapozott példák amolyan "jó gyakorlatnak" tekinthetők, amelyek alapján oktatáspolitikai változásokat előidéző döntések is hozhatók.

A több szakterületről érkező team-ek a tanárokkal, szülőkkel és tanulókkal mint az értékelési folyamat során teljes jogú partnerekkel együtt végzik el a korai azonosítás értékelését.

A korai igényfelmérésre vonatkozó szemléletváltozás szükségszerűen összekapcsolódik azzal a vitával, ki is irányítson egy ilyen értékelést. Valamennyi ország abba az irányba mozdul el, ahol a korai igényértékelést a magában az értékelésben érintett "stakeholder-ek" végzik el. A szülőknek központi szerepe van ebben a folyamatban, de részt vesznek benne maguk a tanulók, a "mainstream" osztályok tanárai éppen úgy, mint a különböző szakterületek (egészségügy, szociális és pszichológiai szolgálatok) képviselői is.

Svájcban úgy látják, hogy a jövő útja az olyan interdiszciplináris team-ek létrehozása, amelyek teljes mértékben bevonják a szülőket és a tanulókat, hiszen ők együttesen képesek a tanuló igényei "kontextuális" megközelítésű értékelésére. Ez az innovációs terület kerül bővebb kifejtésre a holland országjelentésben: ... *A tanárokat úgy tekintjük, mint oktatási szakértőket, a szülőket mint "kéznél levő", közvetlen szakértőket, és a tanulókat is úgy tekintjük, mint akik fontos partnerek az igény-alapú értékelésben. Ők mind fontos információt adnak az értékelés minden szakaszában és ezáltal lényegében mint "társ-szakértők" képesek funkcionálni.*

A megosztott figyelem biztosításának szükségességét az értékelés oktatási-nevelési megközelítésében emeli ki a spanyol országjelentés, ahol a több szakterületről érkező tagokból álló team-ek egyazon kritériumrendszer szerint működnek értékelő munkájuk során, még akkor is, ha különböző eszközöket használnak és különbözik elméleti megközelítésük.

A kezdeti azonosítási értékelésnek arra kell törekednie, hogy információt nyújtson az Egyéni Nevelési Terv elkészítéséhez vagy más célkijelölő megközelítésekhez.

A fent vázolt innovációs területek mind arra mutatnak, hogy változik az az információhalmaz, amelyet az igények korai azonosítása produkál. A legtöbb országban elmozdulás tapasztalható a diagnózishoz vezető értékeléstől a tanításnak és a tanuláshoz adható ajánlások felé. Franciaországban az igények korai azonosításával kapcsolatos országos politika leszögezi, hogy az értékelésnek azonosítania kell tudni az erősségeket és igényeket éppen úgy, mint a gyengeségeket, és arra kell törekednie, hogy információt adjon az Egyéni Nevelési

Terv vagy hasonló tanulási program előkészítéséhez.

Ciprus, Olaszország, Hollandia és Portugália országjelentései – hogy csupán néhányat említsünk – mind azt hangsúlyozzák, hogy az értékelés legyen kontextuális ezt követően konkrét cselekvésekhez szükséges konklúziókhöz és ajánlásokhoz vezessen. Spanyolországban az egyik fejlesztési irány az, hogy az ilyen értékelési eljárásokban részt vevő, több tudományterületről érkező tagokból álló team-ek kövessék később nyomon saját munkájukat az iskolákban és ellenőrizzék, saját ajánlásaik milyen módon és mértékben jelennek meg egy tanuló Egyéni Nevelési Tervében.

Ez az innovációs terület rámutat annak szükségességére, hogy az igényértékelés kezdeti azonosítása kapcsolódjon be a folyamatos értékelésbe. E két eljárás szükségszerűen szorosan összefügg egymással és folytatói kölcsönösen információt kell, hogy szolgáltatassanak a másiknak. Izland országjelentése világosan leírja ezt a kapcsolatot: *... az orvosok és pszichológusok által elvégzett formális fejlődésértékelés fontos, de ugyanilyen fontos az, hogy minél hatékonyabban áthidaljuk a szakadékot az értékelés megállapításai és a tanári gyakorlat és egyéb iskolai tevékenységek között.*

Az Egyéni Nevelési Terv folyamata nagyon különbözhet a “mainstream” értékelésétől. Ez indított néhány nemzeti kormányt – például az Egyesült Királyság (Anglia) kormányát – arra, hogy támogassa az egyéni SNI nevelési tervezést, az egyéni célkijelölést és minden tanuló értékelését magában foglaló teljes iskolai rendszerbe integráló törekvéseket.

3.3 A folyamatos értékelést célzó értékelési politikák és eljárások fejlesztése

Az olyan folyamatos, formatív értékelést, amely közvetlenül informálja a tanítási és a tanulási döntéshozatalt, valamilyen formában valamennyi ország alkalmazza saját iskolarendszerében. A “mainstream” iskolai környezetben ez gyakran közvetlenül az iskolai tantervhez vagy a valamennyi tanulóra (SNI vagy egyéb) érvényes programhoz kapcsolódik. Az ilyen megközelítést ezért hát a gyakorlatban befogadó jellegűnek kell tekinteni, hiszen az értékelési módszerek és eszközök nem “speciálisak”, hanem leggyakrabban mind irányultságukban, mind eljárási rendjükben minden tanulóra

egyformán alkalmazhatók.

Kihívások

Az országjelentések vizsgálatából kitűnik, hogy az egyes országok számára nem feltétlenül az jelenti a legnagyobb kihívást, hogyan hajtsák végre a gyakorlatban a tanároknak és tanulóknak legszélesebb információt nyújtó folyamatos értékelést, hanem, hogy hogyan támogassák ezt a gyakorlatot a folyamatos értékelést ösztönző oktatás- és neveléspolitikával és irányelvekkel.

E kihívással összefüggésben az alábbi kritikus kérdések merülnek fel:

- Hozzájutnak a “mainstream” iskolák tanulói a folyamatos értékeléshez? Hozzájutnak az SNI-tanulók ugyanazokhoz a folyamatos értékelési eljárásokhoz, mint többi osztálytársaik? Kiemelve vannak ezek a jogok a hivatalos dokumentumokban?
- Kinek a felelőssége a folyamatos értékelés kialakítása és végrehajtása? Ez a felelősség a “mainstream” iskola és a tanár vállán nyugszik vagy kívülről határozzák meg? Támogatja-e a befogadást az, ha az iskola bizonyos autonómiával rendelkezik az értékelés kialakításában és végrehajtásában?
- Hogyan kapnak tanácsot a “mainstream” iskolák és tanárok a folyamatos értékelés kialakításához és végrehajtásához? Hogyan adnak tanácsot a speciális team tagjai? Ha az értékelés kapcsolódik deklarált kormányzati oktatáspolitikai célokhoz, milyen “irányelveket” kapnak a tanárok az értékeléshez?
- Milyen kapcsolat kell, hogy legyen a kezdeti azonosító értékelés, a folyamatos értékelés és az SNI-tanulók Egyéni Nevelési Tervei (vagy más, hasonló célkijelölő megközelítések) között? Melyek a veszélyei a “címkézésnek” ha egy Egyéni Nevelési Terv csak “diagnózist” tartalmaz, de nem ad ajánlásokat a tanuláshoz és a tanításhoz? Mi a szerepe a “mainstream” osztályban dolgozó tanároknak és a speciális értékelő team tagjainak abban, hogy ezek a kapcsolódási pontok létrejöhessenek?

Innovációk

Az országjelentések által nyújtott információ egyértelmű példákat hoz az innovációs törekvésekre mind az értékelési politika, mind a gyakorlat terén. Ezeket a példákat több kulcsfontosságú innovációs terület köré lehet csoportosítani.

Olyan országos szintű politikák megléte, amelyek a folyamatos értékelés alkalmazását ösztönzik a “mainstream” osztályokban.

Az olyan, folyamatos értékelést ösztönző, országos szintű értékelési politikák megtárgyalásához, amelyek informatívak mind a tanítás, mind a tanulás szempontjából, számos kérdést kell megvizsgálni. Ezek közül az első azzal a növekvő elfogadottságú fejleménnyel van összefüggésben, hogy a tanuló előmeneteléről történő számadás nem csupán a tanár ügye, hanem az egész iskoláé, sőt, akár a regionális/helyi illetve országos szintű oktatáspolitikáé is. Ezt a politikát követik Norvégiában, ahol az egyéni tanuló előmenetele manapság már országos oktatás- és neveléspolitikai szinten tárgyalt elszámoltathatósági kérdés.

Az SNI-tanulók folyamatos értékeléshez való jogának biztosítása a legtöbb országban ma már az egyik követett fejlesztési irány. Litvániában például a “mainstream” iskolákban az SNI-tanulókra nem alkalmaznak külön értékelési eljárásokat. Észtországban a “mainstream” iskolák valamennyi tanulójának joga van a folyamatos értékeléshez, egy közelmúltban (2005) elfogadott jogszabály alapján.

Amellett, hogy biztosítják a tanulók jogait a folyamatos értékeléshez, az oktatáspolitikának egyúttal támogatnia kell a tanárokat és az iskolákat, hogy kialakíthassák és végrehajthassák ezeket az értékeléseket. A folyamatos értékelési eljárások kialakításához és végrehajtásához nyújtott iránymutatás és támogatás szintén olyan téma, amellyel a nemzeti alaptantervvel vagy hasonló programokkal rendelkező országok legtöbbször már komoly formában foglalkozik vagy már meg is oldotta. A norvég országjelentés jól rámutat az értékeléshez nyújtott iránymutatás alapvető indokára: ... *valamennyi tanár ... nyer azzal, hogy egyformán érti, illetve konkrét ismereteket kap a tanterv tartalmáról.*

Egy meghosszabbított konzultációs időszak eredményeként Ciprus számos közvetlen irányelvet dolgozott ki a “mainstream” tanárok számára, az értékelésre, tanításra és tanulásra vonatkozó széles eszköztárral együtt.

Csehországban az Oktatásfejlesztés Nemzeti Programja tartalmaz

ilyen irányelveket. Hasonlóan, Észtországban az új tantervi programok szintén tartalmazni fogják ilyen iránymutatást, és az Egyesült Királyságban (Angliában) a nemzeti tantervvel párhuzamosan egy sor "standard" illetve a valamennyi formatív értékelésre vonatkozó iránymutatás került publikálásra.

Az iskolai fejlesztési tervekben világos állásfoglalásokra van szükség a folyamatos értékeléssel kapcsolatban.

A tanulást és a tanítást egyaránt informáló értékelést ösztönző nemzeti szintű politika mellett az iskolai szintű állásfoglalások is fontos területei az innovációnak. Dánia országjelentése hangsúlyozza az egyértelmű iskolavezetés fontosságát és annak szükségességét, hogy az iskolának legyen az értékeléssel kapcsolatos "hivatalos" álláspontja. Ilyen állásfoglalások jellemzők Belgium (a flamand nyelvű közösség) és Magyarország esetében, ahol az értékelési eljárásokat bele kell foglalni az iskolák fejlesztési terveibe és az iskola átfogó irányelveibe. Spanyolországban minden iskolának van egy "figyelem a különbözősége" terve és az értékelés egyre fontosabb jellemzője ezeknek a terveknek.

Kooperatív team-ek létrehozása a "mainstream" osztályok folyamatos értékeléséhez történő hozzájárulásra.

A "mainstream" iskolák és tanáraik ellátása a megfelelő eszközökkel, hogy az SNI-tanulók hatékony értékelési eljárásait kidolgozzák, olyan terület, ahol az innovatív gyakorlat különböző típusai találhatóak. Valamennyi példa esetében azon van a hangsúly, hogy a "mainstream" iskolákat ellássák támogatással, információval és forrásokkal. Emellett az is központi jelentőségű, hogy kifejlesszék az együttműködő partnerségeket, amelyek keretében a szakemberek együtt dolgoznak a "mainstream" tanárokkal, de nem veszik át a tanulók értékelésének felelősségét az osztályokban tanító tanároktól.

Luxemburgban a "mainstream" tanárok gyakran dolgoznak együtt team-ekben, ahol együtt tudnak működni egymással és megoszthatják tapasztalataikat. Izlandon, Görögországban és Portugáliában az értékelés a "mainstream" tanár felelőssége, de ő igényelheti a

különböző szakterület team-ekkel rendelkező speciális központok részvételét és segítségét. Cipruson, Görögországban, Magyarországon, Olaszországban és Lengyelországban az osztályban dolgozó tanár és a speciális támogató stáb szükség szerint "kollaboratív értékelő team-ekben" működik egymással együtt.

Ausztriában, Csehországban és Görögországban a "mainstream" iskolák, a tanárok és még a szülők is tanácsot és segítséget kaphatnak a speciális ismeretekkel, szakértelemmel és erőforrásokkal rendelkező oktatási és tanácsadó központoktól. Ehhez hasonlóan a német szövetségi tartományokban is a támogatás növekvő jelentőségű formáinak számítanak az értékelésben részt vevő különböző partnerek (például a "mainstream" és a speciális oktatási-nevelési iskolák és központok) közötti együttműködési hálózatok. Egy Egyéni Nevelési Tervben dokumentált folyamatos értékelést a legtöbb régióban alkalmaznak, és e tevékenység fejlesztéséért a "mainstream" iskoláké a felelősség.

Az együttműködésen van a hangsúly a belgiumi (flamand ajkú közösség) pilot projektjei esetében is, ahol a speciális nevelést végző iskolák speciális szakértelmet adnak a "mainstream" iskoláknak, és "megosztják egymással az így nyert tapasztalatokat". A más "mainstream" iskoláktól átvett értékelési szakértelemhez való hozzáférést a norvég modell is támogatja, amelynek keretében "demonstrációs" iskolák működnek, ezek olyan "kiválósági központok", amelyek példájából a többi iskola is tanul.

Mind a dán, mind a német szövetségi tartományok országjelentéseiben megjelenik az iskola előtti intézmények, a "mainstream" iskolák és a speciális értékelő team-ek közötti jó együttműködés igénye. Az olyan értékelési eljárások, amelyek összekapcsolják és azután nyomon követik az iskoláztatás egyik folyamatát a másikkal, kedvezően hatnak mind az SNI-tanulóra, mind a családjára, mind pedig tanáira.

Az értékelés horizontjának szélesítése annak érdekében, hogy ne csak az iskolai/tantárgy-alapú tartalomra terjedjen ki.

Egyre több ország számára az értékelés központi céljának kiterjesztése a tanuló oktatási-nevelési tapasztalatszerzésének minden elemére – tanulás, viselkedés, szociális és a hasonló korúakkal való kapcsolatok, stb. – az innovatív gyakorlat különböző formáit is jelenti. Mind a magyar, mind a német tartományok országjelentése úgy említi ezt, mint az egyes tanulók befogadási folyamata segítésének elengedhetetlen fejlesztési irányát.

Ugyanúgy, mint az értékelés célrendszerének kiszélesítése, a tanárt és a tanulót is segítő, az értékelésből nyert információ kérdése szintén fejlesztési terület számos ország oktatáspolitikájában. Lengyelország például egyre erőteljesebben összpontosít arra, hogy az értékelésből nyert információt úgy használja fel, hogy az világos, pozitív visszacsatolást adjon a tanulóknak saját tanulmányaikról. Mind Lettországbán, mind Litvániában úgy tartják, hogy ha a tanulókat ellátják a tanulmányi sikereikre vonatkozó információval, az nagy motiváló erővel bír, emellett ha a tanulókkal megértetik, hogyan sikerült megtanulniuk valamit (vagy mit sikerült megtanulniuk), akkor az értékelés kiváló eszköze lesz annak, hogy a tanulók jobban megértsék saját tanulási folyamatuk sajátosságait.

Az Egyéni Nevelési Terv (vagy más egyéni céljelölő megközelítés) és az értékelés közötti kapcsolat fejlesztése.

Minden ország különböző stratégiát követ a folyamatos értékelési eljárások és egy tanuló Egyéni Nevelési Terve (vagy valami hasonló) közötti egyértelmű összefüggés megteremtésére. Három speciális példán mutatjuk be, melyek azok a fő kérdések, amelyekre az országok saját innovatív gyakorlatukat alapozzák.

Elsőként, Hollandiában az "Ígény Alapú Értékelés" modellje azon az elven alapul, hogy egy tanuló kezdeti értékelésével kapcsolatos minden ajánlás bele kell, hogy kerüljön saját Egyéni Nevelési Tervükbe és egyértelmű útmutatást kell adnia az oktatás és a folyamatos értékelés céljairól.

Másodikként, Svédországban külön figyelmet fordítanak mind oktatáspolitikai, mind gyakorlati szinten az értékelés és az Egyéni Nevelési Terv kapcsolatainak feltárására, valamint arra, hogy ez a két

tényező a lehető legjobb módon, egymást erősítve működjön. Végül, Belgiumban (francia ajkú közösség) a “mainstream” iskolákban indított két befogadó pilot projekt fő jellemzője az integrált értékelési eljárások Egyéni Nevelési Terven belül történő alkalmazása.

A tanárok rendelkezésére álló értékelési módszerek és eszközök hatókörének fejlesztése.

Az új és különböző értékelési módszerek és eszközök fejlesztése minden országnak komoly gondot okoz. Mindegyik országjelentés nagyon specifikus példáit hozza azoknak az innovatív eszközöknek, amelyeket fejlesztenek – ezeket nem soroljuk itt fel, további részletek az egyes országjelentésekben találhatóak.

Két, az innovatív értékelési módszerekkel és eszközökkel kapcsolatos általános kérdés azonban említést érdemel. Az elsőt Luxemburg vetette fel, ahol megpróbálják a tanárok, tanulók és szülők gondolkodását megváltoztatni a jelenleg rendelkezésre álló eszközök adta lehetőségekről. A mai iskolai értékelési eljárások, amelyeket főleg összegző célokra használnak, továbbfejleszthetők, hogy hasznos: ... *kommunikációs eszközként funkcionáljanak a szülők, a gyermekek és az iskola közötti kapcsolatban.*

Ahol viszont nagy innovációs kedv mutatkozik, az a tanulók önértékelése. Ausztria, Dánia, a német szövetségi tartományok és Magyarország országjelentései mind utalnak arra az igényre, hogy a tanulók: ... *vegyenek közvetlenül részt az értékelési folyamatban ...*

Luxemburg országjelentése hangsúlyozza annak szükségességét, hogy a tanulók vállaljanak bizonyos felelősséget saját tanulmányaikkal kapcsolatban, azáltal, hogy bevonják őket saját értékelésükbe. Izlandon a tanulók bevonása az önértékelésbe, majd saját tanulmányi céljaik kijelölésébe az utóbbi időben az egyik fő fejlesztési területté vált.

Különböző módokon, de valamennyi ország hangsúlyozza az önértékelés adta lehetséges előnyök kihasználásának igényét az SNI-tanulók és tanáraik számára.

Új módszerek fejlesztése az értékelési információ és a tanuló tanulmányi előmenetele bizonyítékainak rögzítése terén.

Az új értékelési módszerek és eszközök megújítása összefügg az értékelés során kapott információ és a tanulásra vonatkozó bizonyító tényezők feljegyzésére irányuló innovációs technikákkal is. Itt is mindegyik országjelentés megemlíti speciális gyakorlati példákat, de azért néhány általános, több országot érintő fejlesztési terület említést érdemel.

Szinte valamennyi ország utal a tanulók saját, az értékelésre vonatkozó információs “dossziéjának” növekvő használatára – Ausztria, Csehország, Dánia, a német szövetségi tartományok és Magyarország is egyértelmű példákat mutat be azokról a különböző technikákról, amelyek alapján az ilyen, a tanulmányokra vonatkozó “dokumentációs dossziék” készülnek.

Az információs és kommunikációs technológia használatát egy tanuló tanulmányai dokumentálásában számos ország említi. Izlandon például szóbeli interjúkat és a tanulókat tanulási helyzetben rögzítő videokazettákat használnak.

A tanulók értékelése új módszereinek kifejlesztésére fordított növekvő figyelem, valamint a tanulás folyamata rögzítésének új technikai megoldásai mind azt a célt szolgálják, hogy ellássák a “mainstream” iskolák tanárait az eszközök széles tárával, amelyek segítenek nekik az SNI-tanulók értékelésének “individualizálásában”. Belgium (flamand ajkú közösség) egyértelműen leszögezi, hogy az értékelést minél “egyénebbé” tevő megközelítés abból táplálkozik, hogy a “mainstream” iskolák SNI-tanulóinak általános oktatását is minél jobban lehessen egyéniesíteni – e két aspektus nem független egymástól.

Ezt a kommentárt tükrözi az alábbi izlandi megállapítás is: ... az egymástól különböző módszerek jelentik a kulcsot a befogadó értékeléshez ... fontos látni, hogy a befogadó értékelés része a befogadó iskola általános fejlődési folyamatának.

3.4 Összefoglalás

A fent leírt három kihívás – és az ezekkel összefüggő innovációk – felhívják a figyelmet a 2. fejezetben vázolt értékelés különböző céljaira. Alapvetően ezek a kihívások mindegyik országban a saját értékelési rendszer különböző céljai közötti egyensúly újragondolását teszik szükségessé. Három különböző értékelési folyamat áll az érdeklődés középpontjában: a szintek monitoringjának értékelése, az igények korai azonosításának értékelése és a tanulási és tanítási folyamat informálásának értékelése.

Ezen értékelési folyamatok mindegyike rendelkezik előnyökkel és hátrányokkal is az oktatáspolitikai és gyakorlat szempontjából, egyiket sem lehet “a legjobbnak” kikiáltani, vagy azt mondani, hogy az tekinthető “a jövő útjának”. A különböző ráhatások, történelmileg megnyilvánuló figyelemhiány egyik vagy másik értékelési eljárás iránt, vagy túl nagy figyelem egy másik iránt mind feszültséget és kihívásokat jelenthet és ez változást igényel. Az egyes országok ezzel párhuzamosan megpróbálják maximalizálni e három értékelési eljárás pozitív hatásait, s igyekeznek csökkenteni a hátrányos hatásait másoknak.

Az országjelentések vizsgálata alapján úgy látszik, hogy ugyan különböző módon, de minden ország megpróbál egyensúlyt teremteni e folyamatok között és valószínűleg ez a fejlődés kulcsa. A befogadó környezetben és intézményekben az értékeléssel kapcsolatban kialakított kiegyensúlyozott megközelítés az a forma, ahol az értékelési gyakorlat mindegyik “eleme” kölcsönösen informálja és támogatja a másikat. Emellett a kiegyensúlyozott megközelítést olyan politika és gyakorlat jellemzi, amely elkerüli a “magas rizikófaktorú” értékelést és minden értékelési folyamat vagy eljárás bármely tanulóra gyakorolt negatív hatásait minimalizálja – különösen az SNI-tanulókéét.

Összefoglalva tehát az egyes országokat érő fő kihívás az, hogyan fejlesszék ki úgy értékelési rendszerüket, hogy az lehetővé tegye, ösztönözze és potenciálisan ne akadályozza a befogadást. Az értékelés biztosításához szükséges, a befogadást elősegítő és nem gátló politika és gyakorlat alapvető jellemzőivel foglalkozik a következő fejezet.

4. A BEFOGADÓ ÉRTÉKELÉS FELÉ HALADVA – AJÁNLÁSOK A NEVELÉSPOLITIKA ÉS GYAKORLAT SZÁMÁRA

Az eltérő kiindulópontok és problémák ellenére valamennyi ország arrafelé halad az értékelés felhasználásában, hogy a befogadást inkább ösztönző mint akadályozó eszközként alkalmazzák.

Néhány országban – például Ausztriában és a német szövetségi tartományokban – ez azt jelenti, hogy az SNI-tanulókat megillető “járandóságokat” be kell illeszteni a “mainstream” értékelési eljárásokba. Azok az országok, amelyeknek oktatás- és neveléspolitikája tartalmazza az országos értékelési eljárásokat, az értékelés minél befogadóbbá tétele érdekében egyre inkább azon van a hangsúly, hogy a “mainstream” értékelési eljárásokat úgy alakítsák át vagy adaptálják, hogy a különböző SNI-tanulók számára is elérhetőek legyenek.

A “mainstream” értékelési eljárások adaptálása egyre nagyobb figyelmet kap, és az országok egyre inkább az “univerzális értékelés” irányába mozdulnak el, ahol az értékelési anyagokat úgy tervezik meg és alakítják ki, hogy a tanulók lehető legszélesebb köre számára hozzáférhetőek legyenek anélkül, hogy a használat későbbi szakaszában esetleg tovább kelljen változtatni rajtuk.

Nyilvánvaló azonban, egy szélesebb koncepció formálódik az egyes országokban, amit célszerű megismerni és minél jobban megérteni – ez a befogadó értékelés. Ezt a témát járják körül a következő fejezetek.

4.1 Befogadó értékelés

Az ügynökségi projekt végrehajtása során nyert információ vizsgálata alapján a befogadó értékelés definíciója a következő:

Olyan értékelési megközelítés a “mainstream” környezetben és intézményekben, ahol mind a neveléspolitikát, mind a gyakorlatot úgy alakították ki, hogy valamennyi tanuló tanulását a lehető legnagyobb mértékben elősegítse. A befogadó értékelés általános célja, hogy minden értékelési politikának és eljárásnak

segítenie és ösztönöznie kell a kirekesztés lehetőségének kitett valamennyi tanuló sikeres befogadását és részvételét, beleértve az SNI-tanulókat is.

E cél elérése érdekében a befogadó értékelés számos tényezőjét kell egyértelművé tennünk.

A befogadó értékelést alátámasztó elvek

- Minden értékelési eljárást arra kell felhasználni, hogy informálja és ösztönözze valamennyi tanuló tanulását;
- Valamennyi tanulónak joga van az összes értékelési eljárásban való részvételre;
- Az SNI-tanulók igényeit figyelembe kell venni és ki kell elégíteni az általános és az SNI-specifikus értékelési politikákban;
- Valamennyi értékelési eljárásnak egymást kiegészítő és informáló jellegűnek kell lennie;
- Minden értékelési eljárásnak arra kell törekednie, hogy “üdvözölje” a különbözőséget, azáltal, hogy azonosítja és értékeli az összes tanuló egyéni tanulmányi előmenetelét és elért eredményeit;
- A befogadó értékelés kifejezett célja a szegregáció megelőzése azáltal, hogy a lehető legnagyobb mértékben igyekszik elkerülni a “címkézés” egyes formáit és hogy olyan tanulmányi és oktatási gyakorlatra összpontosít, amely ösztönzi a befogadást a “mainstream” környezetben és intézményekben.

A befogadó értékelés fő iránya

- A befogadó értékelés fő célja, hogy javítsa valamennyi tanuló tanulmányi színvonalát a “mainstream” környezetben és intézményekben;
- Valamennyi befogadó értékelésnek, módszernek és eszköznek informálnia kell a tanulást és a tanítást is, illetve segítenie kell a tanárokat munkájukban;
- A befogadó értékelés tartalmazhat számos olyan értékelési eljárást, amelyek a tanulás és a tanítás informálásán kívül más egyéb célokat is szolgálnak. E célok összefügghetnek a szummatív értékeléssel, az SNI kezdeti azonosításával vagy az oktatási szintek monitoringjával. Mindezeknek az eljárásoknak arra

kell törekedniük, hogy informálják a tanulás folyamatát, de egyúttal “célorientáltak” is kell lenniük. Ez azt jelenti, hogy a módszereket és eljárásokat csak arra a célra szabad használni, amire megtervezték őket, és nem használhatók más egyéb célok elérésére.

A befogadó értékelés során alkalmazott módszerek

- A befogadó értékelés a tanulók felmérésének széleskörű lehetséges módszereit és stratégiáit felöleli. E lehetséges megközelítések kulcsponja, hogy valamennyi a tanulók tanulmányi teljesítményéről próbál egyértelmű és világos adatokat gyűjteni;
- A befogadó értékelési módszerek tudósítanak a tanulás produktumáról vagy kimeneteiről, de egyben ellátják a tanárokat is olyan információval, hogyan fejlesszék és javítsák az egyes tanulók vagy a tanulók csoportjai tanulási folyamatát a jövőben;
- A befogadó értékelésen alapuló döntéshozatal számos olyan forrásból merít, amelyek “akcióorientáltak”, és a tanulási folyamatról hosszabb időn keresztül gyűjtött tényeket mutat be (és nem pillanatképet, egyszeri értékelési információt);
- A befogadó értékelés során a különböző értékelési módszerek egész tárházára van szükség, hogy az értékelésbe bevont területek (tanulmányi tárgyak éppen úgy, mint nem tanulmányi jellegű területek) minél szélesebb kört fognak be;
- Az értékelési módszereknek azt a célt kell szolgálniuk, hogy “hozzáadott értékű információt” nyújtsanak a tanuló tanulmányi előmeneteléről és fejlődéséről, s ne csak pillanatkép jellegű információt adjanak;
- Bármilyen megszerzett információt saját kontextusában kell elhelyezni, s mind az oktatási környezetet, mind a bármilyen otthoni körülményekben gyökerező vagy egyéb környezeti tényezőt, ami befolyásolhatja egy tanuló tanulmányi előmenetelét, figyelembe kell venni;
- A befogadó értékelésnek ki kell terjednie azoknak a tényezőknek az értékelésére is, amelyek egy egyéni tanuló befogadását segítik elő, annak érdekében, hogy a szélesebb értelemben vett iskolairányításra, osztályirányításra és támogatásra vonatkozó hatékony döntések legyenek meghozhatók.

A befogadó értékelésben részt vevő személyek

- A befogadó értékelés feltételezi az osztályban tanító tanárok, a tanulók, a szülők, az osztálytársak és az értékelési folyamatban potenciálisan segítő vagy abban részt vevő más személyek aktív részvételét;
- A befogadó értékelés során alkalmazott eljárásokat az értékelés és befogadás minden szereplő által elfogadott koncepciója és értékei alapján, illetve a folyamatban részt vevő egyéb szereplők (stakeholderek) közötti együttműködés és participáció elve szerint kell fejleszteni;
- Bármilyen értékelésnek az érintett tanuló minél erőteljesebb bátorítására kell törekednie azáltal, hogy betekintést ad neki saját tanulmányi folyamatába és egyben motivációs forrásként is szolgál számára jövőbeli tanulmányai ösztönzésében;
- Valamennyi tanulónak joga van részt venni saját befogadó értékelésében – az SNI-tanulóknak épp úgy, mint osztálytársaiknak és kortársaiknak.

A befogadó értékelés valamennyi oktatás- és neveléspolitikus illetve gyakorlati szakember számára fontos célnak számít. A befogadó értékelés azonban csak egy megfelelő szakmapolitikai keretben, az iskolák megfelelő szervezettségi fokán és a tanároknak nyújtott megfelelő segítség esetén (akiknek maguknak is pozitívan kell viszonyulniuk a befogadás kérdéséhez) végezhető el sikeresen.

Az Ügynökség projektjében részt vevő valamennyi ország országjelentésében fontos üzenetek vannak a befogadó értékelést ösztönző oktatás- és neveléspolitikával és gyakorlattal kapcsolatban. Ezeket az egyes országok helyzetéből adódó üzeneteket a befogadó értékelésbe bevont fő szereplők munkájához kapcsolódó néhány kulcstéma köré lehet csoportosítani.

Az alább következő fejezetekben ezeket az üzeneteket mutatjuk be (a kiemelt szövegdobozok alkalmazásával) mint alapelvek rendszerét, és egyben ajánlásokat is fűzünk hozzájuk a befogadó értékelésbe bevont különböző gyakorlati szakemberek és szakmapolitikusok csoportjainak megfelelően.

4.2 Ajánlások a “mainstream” osztályokban tanító tanároknak

Minden országban a “mainstream” iskolákban folyó befogadó értékelés végrehajtását biztosító legfőbb szereplő az adott osztályban tanító tanár. A befogadó értékelésben végzett munkájuk fő alapelve az Ügynökség projektjében szereplő megállapítások alapján teljesen világos:

Ha azt akarjuk, hogy a “mainstream” osztályokban a tanárok a befogadó értékelés módszerét alkalmazzák, az ehhez szükséges megfelelő hozzáállással, felkészültséggel, gyakorlattal, támogatással és erőforrásokkal kell, hogy rendelkezzenek.

Az ezzel az alapelvvel összefüggő speciális ajánlások az alábbiak szerint csoportosíthatók.

A tanárok hozzáállása

- Kulcsfontosságú kérdés, hogy egy “mainstream” osztályban tanító tanár milyen hozzáállást tanúsít a befogadással, az értékeléssel és ennek következtében a befogadó értékeléssel kapcsolatban. A pozitív hozzáállást erősíthetjük a megfelelő képzés, gyakorlás, támogatás, erőforrások rendelkezésre bocsátásával és praktikus tapasztalat átadásával. A tanároknak szükségük van arra, hogy hozzájussanak ezekhez a tapasztalatokhoz, mert ezek segítenek nekik kifejleszteni saját pozitív attitűdjüket;
- A gyakorlati tapasztalat, a támogatás és a tréning mind hozzá kell, hogy segítse a tanárokat pozitív hozzáállásuk kialakításához a következő helyzetekben: a különbségek megfelelő kezelése a “mainstream” osztályokban; a tanulás és az értékelés közötti összefüggés jobb megértése; a “sportszerűség” és az egyenlő hozzájárás koncepciójának megértése az értékelésben; olyan holisztikus megközelítések kifejlesztése az értékelésben, amely informálja az osztálytermi gyakorlatot és amely nem a tanuló gyengeségeinek azonosítására koncentrál; a tanulók és a szülők bevonása a tanulási és az értékelési folyamatba.

A tanárok képzése

- A tanárok alap-, és továbbképzésének, és a gyógypedagógusképzésnek arra kell törekednie, hogy felkészítse a “mainstream” osztályokban tanító tanárt a befogadó értékelésre;
- A tanárok képzésének olyan információt kell szolgáltatnia, amely a befogadó értékelés elméletét és indokoltságát világossá teszi, valamint gyakorlati tapasztalatot kell adnia a befogadó értékelési megközelítések, módszerek és eszközök használatában;
- A tanárok képzésének fel kell készítenie őket a folyamatos értékelés mint munkájuk egyik fontos eszköze használatára. Orientálnia kell őket abban, hogy világos és konkrét tanulási célokat jelöljenek ki és az értékelés eredményeit a valamennyi tanuló jövőbeli tanulmányi tapasztalatszerzése tervezésének alapjaként alkalmazzák. Különösképpen, a képzésnek el kell látnia a tanárokat az Egyéni Nevelési Terv (vagy ahhoz hasonló eszköz) és a folyamatos értékelés kapcsolatát hatékonyan kialakító információval és eszközökkel.

A tanárok rendelkezésére álló segítség és erőforrások

- A befogadó értékelés hatékony alkalmazása érdekében a tanároknak olyan iskolai környezetben kell dolgozniuk, amely biztosítja számukra a szükséges rugalmasságot, támogatást és erőforrásokat;
- A csapatmunka lehetősége, ahol alkalom nyílik az együttműködésre, a közös tervezésre és a tapasztalatok megosztására jó stratégiai eszköz általában a befogadó gyakorlat segítésére és különösen a befogadó értékelési gyakorlatra;
- A tanulókat, szülőket, osztálytársakat és kortársakat a folyamatos értékelésbe bevonó alkalmakat meg kell tervezni, és támogatni kell az iskola, a tanári team és az osztályban tanító egyéni tanárok szintjén;
- A kezdeti igény azonosítására vonatkozó speciális értékelési információt úgy kell átadni a tanároknak, hogy azokat közvetlenül képesek legyenek alkalmazni az osztálytermi gyakorlatban. Ennek legjobb útja, ha a tanárt teljesen bevonják a speciális multidiszciplináris értékelési eljárásokba;
- A tanároknak szükségük van a befogadást célzó értékelés legjobb módszereire és megközelítéseire. Ez magában foglalja az olyan információt, amely konkrét példákat hoz azokról az innovatív

-
- gyakorlati megoldásokról, amelyek tapasztalataiból ők is tanulhatnak;
- A tanároknak hozzá kell jutniuk az értékelés eszközeinek és erőforrásainak széles köréhez. Ez jelenthet vizsganaplót, különböző célra összeállított informatív dossziékat valamint olyan anyagokat is, amelyek a nem tananyaghoz kötött tárgyak értékelését, az önértékelést és az osztálytárs értékelését fejlesztik;
 - Annak érdekében, hogy a tanárok végre tudják hajtani a befogadó értékelést és bele tudnak merülni a szükséges kooperatív feladatokba, rugalmasságra van szükségük tanítási kötelezettségeik terén illetve, hogy megfelelő időt tudjanak szentelni az értékeléssel összefüggő tevékenységekre.

4.3 Ajánlások az iskolaszervezéshez

Az osztályban tanító tanárok munkájához hasonlóan az is kulcsfontosságú tényező a befogadó értékelésben, milyen hatékony egy adott iskola szervezettsége.

Ha egy “mainstream” iskola a befogadó értékelés gyakorlatát vezeti be, egyben “befogadó kultúrát” kell teremtenie, meg kell terveznie a befogadó értékelést és mindezeknek megfelelő szervezettségűnek kell lennie.

Az iskolák tevékenységének hatékony megszervezése annak érdekében, hogy támogassák a befogadó értékelés gyakorlatát, az alább bemutatott tényezők rendelkezésre állását igényli.

Olyan “iskolaszervezési kultúra”, amely általában támogatja a befogadást és specifikusan a befogadó értékelést

- A tanároknak és az iskolák irányítóinak olyan befogadási szemlélettel kell rendelkeznie, amely korábbi tanítási módszereik és technikájuk átgondolására és átszervezésére készíti őket – beleértve az értékelési gyakorlatot is –, annak érdekében, hogy minden tanuló oktatási-nevelési színvonala javuljon;
- Mindenkinek osztania kell azt a véleményt, hogy “az iskola színvonalának javítása” az egyetlen igazi módja a befogadás hatékony bevezetésének és alkalmazásának;

- Az oktatásban bevezetett változások egy iskolában valamennyi tanuló igényeire és nem csupán az SNI-tanulók igényeire kell, hogy irányuljanak;
- Az iskola tanárainak és dolgozóinak arra kell törekednie, hogy olyan pozitív iskolafilozófiát és "kultúrát" fejlesszen ki, amely azon a meggyőződésen alapul, hogy a hatékony értékelés segíti a hatékony oktatást és az iskola általános színvonalának javítását;
- Abban is egyet kell érteniük, hogy az értékelés a tanítás és tanulás integráns része, és hogy az egész stábnak (tanároknak és kiszolgáló személyzetnek egyaránt) felelőssége azonosítani és leküzdeni az SNI-tanulók értékelése előtt álló akadályokat, amelyek esetleg felbukkannak az iskola értékelési eljárásaiban;
- Az iskola stábjának közös véleményen kell lennie abban, hogy az értékelés mint "járandóságot" feltételezi az összes tanuló (az SNI-tanulók és a többiek) és szüleik bevonását és aktív részvételét a folyamatban.

A befogadó értékelés tervezése

- Az iskola dolgozóinak törekednie kell saját iskolai környezete jellemzőinek, illetve azoknak az iskolai értékelési eljárásoknak az azonosítására, amelyek segíthetik vagy esetleg gátolhatják az SNI-tanulók értékelési igényeit;
- Célszerű kifejleszteni és bevezetni egy átfogó iskolai tervet vagy irányelveket az összes tanuló (beleértve az SNI-tanulókat is) értékelésére. E tervnek ki kell térnie az értékelés módszereire, a tanulók előmenetelével összefüggő jelentési és monitoring rendszerre, valamint az értékelési eljárások átfogó programjára. Emellett egyértelműen be kell mutatnia, hogyan kívánja kialakítani az iskola az egyensúlyt az értékelési eredmények külső hatóságok felé történő jelentése és az összes tanulóra (az SNI-tanulókra is) érvényes tanulási folyamat javításának szükségessége között;
- Az iskola tanárainak és személyzetének lehetősége kell, hogy legyen az értékelési módszerekre vonatkozó megfelelő képzésre és továbbképzésre;
- A tanárok az értékelési metodológia és eszközök számos olyan forrásából kell, hogy meríteni tudjanak, amelyek az értékelést széles körben teszik lehetővé (viselkedés, a tanulás szociális vonatkozásai épp úgy, mint a tantervben szereplő tantárgyak), és ugyancsak széles kontextusban (nem csupán az osztályteremben vagy az iskolai környezetben) tudják azokat alkalmazni.

A rugalmas szervezet biztosítása

- Az iskoláknak azon kell munkálkodnia, hogy biztosítsák azokat az erőforrásokat és azt a rugalmasságot a munkafolyamatokban, amelyek lehetővé teszik az együttműködést, a partnerséget és a tényleges kommunikációt a tanárok, szülők, a külső támogató szolgáltatók és szakemberek között, akik az iskolafelügyeleti rendszerben megjelennek;
- Ki kell alakítani azt az osztálytársi segítségre vonatkozó stratégiát, amely lehetővé teszi a tanároknak a pozitív tapasztalat cseréjét és a közös gondolkodást, s az értékelési információ tanár-osztálytárs közötti moderálását;
- Az egész tanári karnak törekednie kell a tanulók tanulási folyamatának individualizálására, mégpedig úgy, hogy maguk a tanulók aktívan hozzájáruljanak az értékeléshez, saját tanulási folyamatuk tényeinek összegyűjtéséhez és rögzítéséhez, valamint a személyes tanulási célok megtervezéséhez;
- Az iskolák aktívan kell, hogy támogassák az értékelés különféle megközelítéseinek kifejlesztését, amelyek egyben tükrözik a tanulók ugyancsak különféle tanulási módjait és amelyek szintén különféle módon teszik lehetővé az értékeléshez szükséges tanulási tényanyag összegyűjtését. Ez persze azt feltételezi, hogy az iskolán belül a tanárok rugalmasan hozhatnak meg olyan döntéseket, mikor értékeljenek, mit értékeljenek és azt is, hogy a tanárok olyan értékelési módszerek és eszközök alkalmazásához is hozzájutnak, amelyek egy adott tanuló által kedvelt értékelési módszernek felelnek meg;
- Az iskolairányítók (iskolaigazgatók) szerepe felbecsülhetetlen – az övék a végső felelősség a befogadó értékelési gyakorlat kifejlesztésében. Ezért tehát az iskolaigazgatók és iskolairányító vezetők munkáját hatékonyan kell, hogy támogassák a külső szervezetek épp úgy, mint a regionális és országos szintű értékelési politika képviselői.

4.4 Ajánlások a speciális értékelő team számára

Minden országban egyetértés mutatkozik abban, hogy a különböző szakterületekről érkező tanácsadók multidiszciplináris team-jeire nagy szükség van, hogy speciális oldalról világítsák meg az SNI-tanulók tanulási folyamatának különböző aspektusait. Az adott ország helyzetétől függően e team-ek különböző típusú szakértőkből állnak,

és speciális hozzájárulásuk egy adott tanuló tanulmányi karrierjének különböző állomásain jelentkezhethet – az SNI korai, kezdeti azonosítása vagy a folyamatos értékelésben való részvétel.

Az Ügynökség projektjének eredményeiből nyerhető fő irányelv a következő:

Az SNI-tanulók értékelésébe bevont speciális segítő team-ek munkája hatékonyan kell, hogy hozzájáruljon a “mainstream” osztályokban folyó befogadó értékeléshez.

Az ezzel az elvvel összefüggő speciális ajánlások a következők:

- A különböző diszciplínák felől érkező specialisták tanácsadói munkájukat participatív megközelítéssel kell, hogy végezzék. Ez azt jelenti, hogy teljes együttműködésben dolgoznak együtt a tanulóval, a tanuló családjával és tanárával (osztályfőnökével);
- A speciális multidiszciplináris értékelő team-ek az együttműködés és az interdiszciplináris munkavégzés elve szerint kell, hogy dolgozzanak. Az olyan befogadó gyakorlat ösztönzése, amely a legkülönfélébb tanulók igényeit ki tudja elégíteni, a legjobban az együttműködés folyamatán és a befogadó oktatásban-nevelésben részt vevők egymással megosztott tanulási tapasztalatán keresztül érhető el;
- Gyakorlatilag mindegy, milyen speciális területet képvisel egy szakértő a multidiszciplináris team-ben (orvosi, pszichológiai és/vagy szociális), az SNI-tanulók értékelésében: elsősorban minőségi és nem tisztán mennyiségi módszereket kell alkalmazni; abból a nézetből kell kiindulniuk, hogy az értékelés egy szélesebb értelemben vett tanulási folyamat része; célul a tanítási és a tanulási folyamat informálását kell kitűzniük;
- A multidiszciplináris team-ben dolgozó szakértőknek ügyelniük kell arra, hogy megfelelő egyensúly legyen egy tanuló igényeire vonatkozó hatásos és speciális “diagnózis” szükségessége és a tanuló e diagnózis alapján felmerülő “címkézéséből” és kategorizálásából fakadó hátrányok között.

4.5 Ajánlások az értékelési politikák számára

Minden ország rendelkezik valamilyen jogi szabályozással, politikával

vagy irányelvekkel, amelyek az értékelés különféle típusait irányítják a “mainstream” befogadó környezetben és intézményekben. Annak biztosítása, hogy minden szakpolitika támogassa a befogadó értékelés gyakorlatát “téma” valamennyi országban, és ebben a vonatkozásban a fő elv a következő:

Minden oktatáspolitikának, amely foglalkozik az értékeléssel – legyen az általános vagy SNI-specifikus – törekednie kell a befogadó értékelési gyakorlat támogatására, és figyelembe kell vennie minden olyan tanuló igényeit, akit veszélyeztet a kirekesztés, beleértve az SNI-tanulókat is.

Az ezzel az elvvel kapcsolatos speciális ajánlások három fő kérdés köré csoportosíthatók.

Nézetek az értékelés céljairól

Miért kell a tanulókat értékelni, ki értékelje őket és hogyan használják fel azt követően az így nyert információt – ezek mind olyan kérdések, amelyekkel az egyes országok oktatás- és neveléspolitikusai és gyakorlati szakemberei különbözőképpen értékelnek. Azonban annak érdekében, hogy a befogadó értékelést hatékony politikák támogassák, nyilvánvaló, hogy bármilyen célrendszer alkalmazjon is egy ország a különböző értékelési eljárásokban, az oktatás- és neveléspolitikusoknak és gyakorlati szakembereknek fel kell ismerniük, hogy a befogadó értékelés legvégső célja a tanulás és a részvétel ösztönzése minden tanuló számára.

Mindez a következőket jelenti:

- Minden tanulónak joga kell, hogy legyen arra, hogy bármilyen értékelési eljárásban részt vehessen. Az értékelést minden tanuló számára, beleértve az SNI-tanulókat is, elérhetővé kell tenni;
- Minden értékelési eljárásnak segítenie kell a tanárt, hogy támogatni tudja a tanuló tanulási folyamatát. Ezért valamennyi értékelési eljárást össze kell kapcsolni az iskolában tanított tananyaggal és a tanuló Egyéni Nevelési Tervével vagy más hasonló célkijelölő megközelítéssel, illetve arra kell törekedni, hogy a tanuló előmeneteléről számos formában sok tény álljon rendelkezésre;

- Az oktatási szinteket értékelni kell, de a “pillanatkép” jellegű értékeléseket nem szabad használni az egyes tanulókkal, tanárokkal, az iskolákkal, finanszírozási vagy erőforrás-elosztási politikákkal kapcsolatos döntéshozatalban;
- A támogatás-allokáció, a tanuló elhelyezése vagy az ő sajátos nevelési igényét kielégíteni célzó pótlólagos erőforrás-beszerzés során felhasználhatók a kezdeti azonosítás vagy a diagnosztikai eljárások során nyert információ, de ugyanakkor a döntéseket nem szabad kizárólagosan erre az információra alapozni;
- Országos tesztek alkalmazása esetén a cél az kell, hogy legyen, hogy így “többletértékű” információt kapjanak a politikusok, nőjenek a tanárok és a szülők tanulásával kapcsolatos elvárásai és a tesztek segítsenek az iskoláknak és a tanároknak saját gyakorlatuk javításában;
- Az iskolai teljesítményt úgy célszerű értékelni, hogy a gyakorlat révén kapott információt épp úgy felhasználják, mint az úgynevezett hosszanti (“hozzáadott érték”) értékelési tényeket egy adott tanuló előmenetelével kapcsolatban;
- Ha az egyes tanulókra vonatkozó értékelési információt rendszerjellegű célokra használják (mint például egy egész osztály fejlődésének értékelése), célszerű elkerülni az értékelés “formatív” céljai torzulásának vagy akár elvesztésének veszélyeit;
- Valamennyi értékelési eljárás céljait és szándékait egyértelműen a tanulók és szüleik tudomására kell hozni, mégpedig úgy, hogy az értékelést olyan pozitív folyamatnak tekintsék, amely az egyéni fejlődésről és eredményről ad fontos információt.

Az értékelési politikák és irányelvek fókusz

A befogadó értékelést ösztönző oktatáspolitikának az alábbi elemeket kell tartalmaznia:

- Olyan széles értelemben vett jogszabályi, finanszírozási és erőforrás-gazdálkodási környezetben kell elhelyezkednie, amely támogatja a befogadást. Az értékelési politikáknak egyértelműen kapcsolódnia kell az SNI-re és a befogadásra vonatkozó szélesebb szakpolitikákhoz;
- Értékelnie és azonosítania kell a legjobb gyakorlatokat (best practice), majd fel kell használni az ezekkel kapcsolatos bizonyító erejű tényezőket a tanításban, a tanulásban és a szakpolitikai fejlődést befolyásoló befogadó értékelésben;
- Az értékeléssel kapcsolatos felelősség decentralizálásának

-
-
- hatásaival tisztában kell lennie és ezekre kell támaszkodnia a különböző országos és helyi szakpolitikai helyzetekben. A bürokratikus értékelési eljárások kerülendők, a befogadó értékelés bevezetése az iskolai autonómiába támogatandó;
- El kell látnia az iskolákat folyamatos információval és iránymutatással arról, hogyan használható fel az értékelésből nyert információ – különösképpen az országos monitoring célokra összegyűjtött standardizált értékelési információ – az összes tanuló (beleértve az SNI-tanulókat is) ellátásának és gyakorlatának javítására;
 - Támogatnia kell az összes tanuló tényleges tanulási folyamatát azáltal, hogy az értékelést mint a tanuló előmenetele monitoringjának és a tantervek összeállításának alapvető eszközt tekinti;
 - Kerülnie kell a kvantitatív értékelési módszereket, helyettük viszont támogatnia kell a sokféle értékelési eljárás, módszer és eszköz használatát az iskolákban, a tanárok és a speciális értékelő csapatok által.

A befogadó értékelést ösztönző rugalmas támogatási struktúrák bevezetése

Az értékelési politikák fő irányaira vonatkozó ajánlások alapján négy három alapvető ajánlás fogalmazható meg a támogatási struktúrákkal kapcsolatban:

- A szakpolitikusoknak értékelnie majd cselekednie kell a befogadó értékelés ösztönzésére hivatott politika erőforrás-vonzataival kapcsolatban. A tanároknak szükségük van a megfelelő eszközökre, hogy végrehajtsák a hatékony értékelést, de a politikusoknak szintén végig kell gondolniuk annak időbeli és erőforrásbeli paramétereit, ha a tanárok, az iskolák és a kiegészítő-kisegítő stáb valóban hatékonyan akarja végrehajtani a befogadó értékelést;
- Van bizonyos veszélye annak, hogy egyes oktatáspolitikusok és menedzserek úgy tekintik a befogadást, mint olyan fejleményt, amikor a speciális szaktudás és szakértelem a korábbinál kisebb hangsúlyt kell, hogy kapjon, és potenciálisan le kell, hogy értékelődjön. Egy befogadó értékelési rendszernek integrálnia kell a speciális szakértelmet ezt a fajta megközelítést az értékelés általános modelljébe;
- A hatékony támogatási szolgáltatás megszervezése az iskolák

számára létfontosságú. Olyan támogatási struktúrák megszervezését követeli, amelyek szoros együttműködést feltételeznek a különböző oktatási és oktatáson kívüli szolgáltatások és/vagy ügynökségek között, ami jelentős mértékben képes hozzájárulni a multidiszciplináris értékeléshez. A nyújtott szolgáltatás fejlődésének, illetve a szolgáltatás hatékonyságának ellenőrzése az értékelési folyamat valamennyi szereplője szempontjából az ilyen együttműködés fontos tényezője;

- A befogadó értékelés gyakorlatával kapcsolatos megfelelő képzés, tréning lehetőségét elérhetővé kell tenni a tanárok és a speciális segítő stáb tagjai számára is. Egyértelmű irányvonalat kell kialakítani a kezdeti tréningre és a folyamatos professzionális fejlődés elérésére, amely révén az értékelésben részt vevő stáb valamennyi tagját ellátják a befogadó értékelésre vonatkozó megfelelő ismeretekkel és készségekkel. Az ilyen politika kulcsfontosságú eleme, hogy a tréning az értékelést mint problémamegoldó, és nem mint a tanulók deficitjeit és gyengeségeit feltáró folyamatot tekintse. Ez utóbbi esetén a befogadás elé komoly akadályok gördülhetnek. A tréningnek arra kell koncentrálnia, hogy az értékelést az előnyök és képességek feltárására és fejlesztésére mint a tanulók tanulási folyamata segítésének fő eszközére kell felhasználni.

4.6 Összefoglalás

Az előző fejezetekben tett ajánlások célja az volt, hogy rámutassunk a politika és a gyakorlat olyan kulcskérdéseire, amelyekre szükség van a befogadó értékelés támogatásában a “mainstream” alsófokú iskolákban. Az a szándékunk, hogy vitát kezdeményezzünk a politikacsinálók és a gyakorlati szakemberek körében, és egyúttal még jobban tudatosítsuk bennük a kulcskérdések jelentőségét a befogadó értékelésben.

Ezek az ajánlások kiemelik, hogyan használható az értékelés valamennyi tanuló tanulási folyamatának segítésére a “mainstream” általános iskolák osztálytermeiben. Figyelmes megfontolást igényelnek mind a politikusoktól, mind a gyakorlati szakemberektől, ha a befogadó környezetben és intézményekben végzett értékelést valóban a befogadás katalizátorának és nem potenciális akadályának akarjuk tekinteni.

Míg az Ügynökség tanulmányának középpontjában az alapfokú oktatási szakasz állt, úgy véljük, hogy a befogadó értékelés alapelvei, céljai és szándékai más oktatási területeken épp úgy alkalmazhatók, például a kora gyermekkori beavatkozás szakaszában vagy az alapfokú oktatást követő szakaszokban is. Az értékelés fókusza és módszerei esetleg módosulhatnak, de az előző fejezetekben vázolt alapvető elvek valamennyi befogadó oktatási környezetben és intézményben érvényesek.

5. ZÁRÓ MEGJEGYZÉSEK

Az elmúlt években az értékeléssel kapcsolatos vélemények drámaian megváltoztak az európai országok többségében. Gyors változások tapasztalhatók az értékelés fő céljaival kapcsolatos koncepciókban. Fejlődés tapasztalható annak jobb megértésében is, hogyan tanulnak a különböző sajátos igényű tanulók; újraértelmezésre került az oktatási célok és programok fókuszja, és, s ez a legfontosabb, nagyot fejlődött a tisztán “tesztjellegű” megközelítésekben rejlő gyengeségek értelmezése is. E fejleményekkel párhuzamosan ma már egyre különbözőbb csoportok – oktatáspolitikusok, szülők, sőt, még a média is – mutatnak érdeklődést az iskolai értékelés eredményei (ha nem is feltétlenül maga az eljárás) iránt.

Elmozdulás tapasztalható attól, hogy az egyes tanulókat izolált helyzetben értékeljék, afelé az irány felé, hogy ehelyett inkább a tanuló tanulási környezetét és folyamatát vizsgálják. Ezzel egyidejűleg az értékelési folyamat szintén elmozdult a “mainstream” osztálytermen kívül található szakemberek részvételével készülő “pillanatkép” megközelítéstől a “mainstream” tanárok, szülők és maguk a tanulók folyamatos kapcsolata irányába, amelynek során egyre kevésbé azt vizsgálták már, mit tanulnak a tanulók, hanem, hogy hogyan tanulják azt.

Az értékelés megközelítései, módszerei és eszközei, illetve a folyamatban részt vevő személyek mind maguk is fejlődtek, párhuzamosan azzal a nézettel, hogy az értékelést mint a tanítás és tanulás folyamatának alapvető részét kell tekinteni. Ezek a pozitív tendenciák azonban nem teljesen haladták meg az értékelés potenciálisan negatív hatásait – a használt értékelési módszerek nem biztos, hogy megfelelnek az értékelés eredeti céljának. Hasonlóan, az értékelés révén nyert információ úgy is értelmezhető, hogy olyan oktatási döntések születnek, amelyek esetenként nem teljesen felelnek meg az értékelés kezdeti okának vagy tartalmának.

Az egyes országok oktatási rendszereiben rejlő erősebb feszültségek szintén hatással vannak a befogadó értékelés körüli vitákra. Az UNESCO 1996-os, *Tanulás: a belső kincs* címet viselő jelentése hét feszültségpontot azonosít a XXI. század oktatásában. Ezek közül legalább három függ össze szorosan az értékeléssel kapcsolatos kérdésekkel, s ezek mind a mai napig érvényes megállapítások és

további megfontolást igényelnek.

Feszültség a hosszú távú és a rövid távú oktatási megfontolások között – időnként felléphetnek bizonyos kényszerek, hogy gyors válaszok és könnyű megoldások szülessenek olyan problémákra, amelyek hosszú távú reformstratégiát igényelnek. A tanuló értékeléséből szerzett információ használata az oktatási szintek monitoringjában egyik példája azoknak a területeknek, ahol a változás igénye olyan oktatáspolitikai és gyakorlati változásokhoz vezet, amelyek nem minden esetben alapulnak a tényeken.

Feszültség a verseny és az egyenlő esélyek között – szükség van az egyensúlyra a verseny (amely motivációt és ösztönzést ad) és a kooperáció között (amely mindenki számára egyenlőséget és szociális igazságot kínál). A tanulók értékelése alapulhat egy versenyrendszeren is, vagy irányulhat a kooperáció és a másikkal megosztott tanulási tapasztalat által ösztönzött befogadás felé.

Feszültség az ismeretek bővülése és az egyének befogadó kapacitása között – szükség van annak biztosítására, hogy a tananyag a tanulónak szükséges valamennyi fontos ismeretet tartalmazza, illetve annak lehetőségét is, hogy megtanuljon tanulni. Az értékelés igen fontos eszköz a tanárok kezében, hogy meg tudják határozni nem csak azt, minek a megtanulására van szüksége a tanulónak, hanem azt is, hogyan tudja azt legjobban megtanulni.

Ezen összegző jelentés közreadásával azt reméljük, hogy világos az üzenet, hogyan kezeljük ezeket a feszültségeket. Emellett abban is bízunk, hogy ez a jelentés érzékelteti, milyen létfontosságú eszköz lehet a befogadó értékelés a tanárok és egyéb szakemberek kezében, hogy a befogadó környezetben és intézményekben tanulók sikeresen megtanuljanak tanulni.

Az Ügynökség projektjének fő érve, hogy a befogadó értékelés gyakorlata iránymutatást adhat még az általános értékelési gyakorlat számára is. A befogadó értékelés alkalmazása arra készíteti a tanárokat, iskolaigazgatókat, egyéb oktatási szakembereket és oktatáspolitikusokat, hogy átgondolják és átstrukturálják a tanítás és a tanulás lehetőségeit annak érdekében, hogy valamennyi tanuló oktatási szintjét javítsák.

Általában megállapítható, hogy az Ügynökség értékelési projektjében részt vett országok jelentéseiben bemutatott fő üzenetek az alábbi általános következtetéshez vezetnek:

A befogadó értékelés elvei olyan elvek, amelyek minden tanuló tanítását és tanulását segítik. A befogadó értékelés során bevezetett innovatív gyakorlat megfelelő értékelési gyakorlatot jelent minden tanuló számára.

REFERENCIÁK

Meijer, C.J.W. (szerk.) (2003): **Special education across Europe in 2003: Trends in provision in 18 European countries (Speciális oktatás Európában 2003-ban: Az ellátás trendjei 18 európai országban)**. Middelfart: European Agency for Development in Special Needs Education

European Agency for Development in Special Needs Education (2005): **Assessment Issues in non-European Countries - A brief Review of Literature (Az értékelés kérdései az Európán kívüli országokban – rövid szakirodalmi áttekintés)**. Hozzáférhető: www.european-agency.org/site/themes/assessment

Keeves, J. P. (1994): **National examinations: design, procedures and reporting (Nemzeti vizsgálatok: tervezés, eljárások és jelentéstétel)**. Fundamentals of Educational Planning, 50. szám. Párizs: UNESCO International Institute for Educational Planning

Madaus, G.F. (1988): **The influence of testing on the curriculum (A tesztrendszer hatása a tantervre)**. In: Tanner, L. (szerk.), *Critical issues in curriculum* (pp. 83-121). Chicago: University of Chicago Press

Peacey, N. (2006): **Reflections on the Seminar (Gondolatok a szemináriumról)**. Az Ügynökség értékelési projektmegbeszélése, 2006. május 20. Bécs, Ausztria

UNESCO (1994): **The Salamanca Statement and Framework for Action on Special Needs Education (A Salamanca Nyilatkozat és akciókeret a sajátos nevelési igényről)**. Párizs, UNESCO

UNESCO (1996): **Learning: the Treasure Within (Tanulás: A belső kincs)**. Párizs: UNESCO International Commission on Education for the Twenty-first Century

FÜGGELÉK

Az értékelés céljai a nemzeti oktatás- és neveléspolitikákban

Az alábbi táblázat áttekintést nyújt arról, milyen értékelési célokat jelölnek ki az egyes nemzeti oktatás- és neveléspolitikák.

Ország	Az SNI korai felismerése	Folyamatos értékelés	Összegző értékelés	Az oktatási és nevelési szintek értékelése
Ausztria	✓		✓	Jelenleg fejlesztés alatt áll
Belgium (Fl)	✓	✓		
Belgium (Fr)	✓	✓		
Ciprus	✓	✓		
Cseh Köztársaság	✓	✓		Jelenleg fejlesztés alatt áll
Dánia	✓			Jelenleg fejlesztés alatt áll
Egyesült Királyság (Anglia)	✓	✓	Bevezetés előtt	✓
Észtország	✓	✓		✓
Franciaország	✓	✓	✓	✓
Görögország	✓	✓		
Hollandia	✓		✓	
Izland	✓	✓		✓
Lengyelország	✓	✓	✓	✓
Lettország	✓			✓
Litvánia	✓	✓		✓
Luxemburg	✓		✓	
Magyarország	✓		✓	Jelenleg fejlesztés alatt áll
Német szövetségi tartományok	✓	✓	✓	Jelenleg fejlesztés alatt áll
Norvégia	✓	✓	✓	
Olaszország	✓	✓	✓	✓
Portugália	✓	✓		✓
Spanyolország	✓	✓		
Svájc	✓		✓	Jelenleg fejlesztés alatt áll
Svédország	✓	✓	✓	✓

KIFEJEZÉSEK TÁRA

Ez a glosszárium a projekt megvalósítása során a projektek szakértőivel folytatott folyamatos konzultáció eredményeként készült. Ezért azoknak azon “munkadefinícióknak” a gyűjteménye, amelyeket a projektben is használtunk. Az egyes kifejezések magyarázata gyakran kompromisszumok során alakult ki, hiszen egyes speciális kifejezéseket a különböző nyelvekben és országokban esetleg különböző módon használnak.

Alapértékelés – az első értékelése egy általános vagy speciális működési területnek, hogy egy adott időre vonatkoztatva meg lehessen állapítani egy tanuló erősségeinek és gyengeségeinek profilját. Az alapértékelést gyakran alkalmazzák a tanítási és tanulási programok kezdetén, mint olyan kezdő “eszközt” amely aztán a fejlődést egy hosszabb időszakon keresztül értékeli.

Diagnózis – az a sajátos alkalmazási formája vagy célja az értékelési információnak, ahol az információt azoknak a sajátos erősségeknek és gyengeségeknek az azonosítására használnak fel, amelyek működésük egy vagy több területén megjelennek. A diagnózis gyakran azt sugallja, hogy az információgyűjtés és – értelmezés orvosi szempontból történik, bár az úgynevezett oktatási-nevelési “diagnózis” szintén előfordul. A diagnózis gyakran egyik aspektusa az értékelési folyamatoknak, amelyek a speciális nevelési igények kezdeti azonosításához kapcsolódnak.

Értékelés (assessment) – az értékelés arra az eljárásra utal, amikor a tanárok vagy más szakemberek rendszeresen gyűjtik és felhasználják egy tanuló teljesítményszintjére és /vagy különböző oktatási területeken (iskola, viselkedési vagy szociális) mutatott fejlődésére vonatkozó információt.

Értékelés (evaluation) – az a folyamat, amikor egy tanár vagy egyéb szakember végig gondolja a teljes tanítási és tanulási folyamat tényezőit (amelyekbe beletartozhat a tanulók tanulásának értékelése (assessment) is), annak érdekében, hogy meg hozza a munka következő lépéseivel kapcsolatos döntéseit.

Értékelés a tanulás céljából – általános jelleggel sok országban használják, s azt jelenti, hogy olyan minőségi értékelési eljárásokat

alkalmazunk, amelyek a döntéshozóknak információt nyújtanak egy tanuló tanulási folyamatában használt tanítási módszerekről és a soron következő lépésekről. Ezeket az eljárásokat rendszerint az osztályteremben végzik a tanárok és azok a szakemberek, akik a tanárokkal szorosan együttműködve dolgoznak. Az Egyesült Királyságban (Angliában) azonban sajátos jelentése van – az Assessment Reform Group (2000) *a tanulás céljából végzett értékelést* úgy definiálja, hogy ... *az olyan folyamat, amely a tanulóknak és tanáraiknak ahhoz keres és értelmez bizonyos tényeket, hogy el tudják dönteni, hol állnak a tanuló saját tanulási folyamatukban, merre kell elindulniuk és melyik a legjobb út, hogy célba érjenek.*

Értékelés beillesztése/adaptálása/módosítása – az értékelés elvégzése módjának vagy egy teszt alkalmazásának változása. Az értékelés beillesztésének célja, hogy lehetővé tegyük az SNI-tanulóknak: mutassák meg, mit tudnak vagy mire képesek, ha ledőlnek az esetleg magában az értékelésben gyökerező akadályok (például, ha az írásbeli teszteket a gyengénlátókkal szóban végeztetjük el).

Folyamatos értékelés – az osztályteremben kivitelezett értékelési eljárások, amelyeket főleg az osztályban tanító tanárok és a velük dolgozó szakemberek végeznek el, s amelyek informálják a döntéshozókat a tanítási módszerekről és egy tanuló tanulási folyamatának soron következő lépéseiről. A *formatív értékelés* kifejezés szorosan összefügg a folyamatos értékelés gondolatával.

Igény alapú értékelés – olyan döntési folyamat, amelyben egy tanácsadó szakértő elemzi a tanuló tanulási nehézségeit és megpróbálja megtalálni a lehetséges magyarázatokat, mégpedig annak érdekében, hogy ajánlásokat tehessen e problémák megoldására. Ezek az ajánlások később aztán gyakran az Egyéni Nevelési Terv (ENT) alapjául szolgálhatnak.

Kezdeti azonosítás – egy tanuló esetleges speciális nevelési igényeinek (SNI) felismerése/feltárása. Ez a felismerés/feltárás vezet a rendszeres információ gyűjtésének folyamatához, amelyet az erősségek és gyengeségek profiljának kialakítására és a tanuló igényeinek felmérésére lehet használni. Az SNI kezdeti azonosítása összekapcsolódhat egyéb értékelési eljárásokkal, és ebben részt

vehetnek a “mainstream” iskolákon kívül dolgozó szakemberek (beleértve az egészségügyi szakembereket is). A legtöbb országban külön jogi szabályozás határozza meg az SNI kezdeti azonosításával kapcsolatos eljárásokat.

Mérés – olyan értékelés, amely valamilyen számszerű mennyiség-meghatározással függ össze (pontozással, osztályozással vagy érdemjeggyel). Általában a mérés valamilyen lehetőséget ad egyik tanuló osztályzatainak/jegyeinek a másikéval történő összehasonlítására.

Összegző értékelés – egyszeri alkalommal elvégzett értékelés, amelyet arra használnak, hogy pillanatképet adjon egy tanuló eredményességéről egy programmal vagy kutatás megállapításaival összehasonlítva. Általában az összegző értékelést egy periódus végén végzik el, vagy egy program vagy kutatás befejezésekor. Gyakran kvantitatív, és ugyancsak gyakran függ össze érdemjegy vagy osztályzat adásával, ami összehasonlítási alapot nyújt a tanuló más tanulókhöz viszonyított eredményéhez. A *termékorientált értékelés* kifejezés gyakran összekapcsolódik az összegző értékeléssel.

Speciális vagy multidiszciplináris értékelő team-ek – különböző szakterületek (oktatási, pszichológiai, szociális, egészségügyi, stb.) szakértőinek csapata, akik egy tanulót különböző módokon képesek értékelni majd az értékelés eredményeit egy szélesebb, multidiszciplináris értékelési információhalmazba beilleszteni, amely elősegíteni a tanulók jövőbeli tanulási folyamatára vonatkozó döntéseket.

Standardizált értékelés – olyan kvantifikálható információ összegyűjtése egy tanuló előmeneteléről, amely egy elérhető eredményeskála fix tesztszeíveivel van összefüggésben. A tesztskála és az eredményeskála standardizált, mivel nagyszámú tanulóval végeztetik el, ezért nagymértékben megbízható (azaz következetesen ugyanazt az eredményt produkálja időről időre) és érvényes is (azaz azt méri, amit mérnie kell).

Szűrés – azoknak a tanulóknak a kiválasztását célzó folyamat, akinek a jövőben különféle területeken nehézségei adódhatnak, és ezáltal speciális gondozás célcsoportjává válhatnak. A szűrés minden

gyerekre kiterjed, a legtöbb esetben könnyen és gyorsan alkalmazható, és az értelmezése is egyszerű. A szűrés gyakran csak az első lépés további, alaposabb értékelés felé (például diagnosztikus mérések).

Tanterv alapú értékelés – a tanulási programhoz kapcsolódó értékelés; arról nyújt információt a tanároknak, hogy hogyan alakul a tanuló fejlődése és milyen problémái vannak az oktatási programmal kapcsolatban, s ennek alapján eldönthetik, mit tanuljon legközelebb a tanuló, és hogyan adják le neki azt a tananyagot.

Tesztelés – egy tanuló bizonyos speciális tanulási területeken való értékelésének egyik lehetséges módszere. A tesztek meglehetősen speciális értékelési technikák és speciális okokból, nagyon sajátos körülmények között szokták őket elvégezni.

SZERZŐK

Az Ügynökség képviselőtestületi tagjainak és nemzeti koordinátorainak munkája mellett (akiknek elérhetőségei a következő webhelyen találhatóak: www.european-agency.org/site/national_pages/index.html) igen nagyra értékeljük az alábbi felkért szakértők hozzájárulását az országjelentések és ezen összegző jelentés elkészítéséhez:

AUSZTRIA	Mr. Peter Friedle Mr. Wilfried Prammer	p.friedle@tirol.gv.at spz-uu@aon.at
BELGIUM (flamand ajkú közösség)	Ms. Inge Placklé Ms. Jetske Strijbos	inge.plackle@xios.be jetske.strijbos@xios.be
BELGIUM (francia ajkú közösség)	Mr. André Caussin Ms. Danielle Choukart	andre.caussin@cfwb.be danielle.choukart@cfwb.be
CIPRUS	Ms. Merope Iacovou Kapsali Mr. Andreas Theodorou	miacovou@cytanet.com.cy atheodorou@moec.gov.cy
CSEH KÖZTÁRSASÁG	Mr. Jasmin Muhić Ms. Věra Vojtová Ms. Zuzana Kaprová	muhicj@ipp.cz Vojtova@ped.muni.cz kaprovaz@msmt.cz
DÁNIA	Mr. Niels Egelund Mr. Martin Wohlers Mr. Preben Siersbaek	Egelund@dpu.dk martin.wohlers@post.opasia.dk siersbaek@uvm.dk
EGYESÜLT KIRÁLYSÁG (ANGLIA)	Mr. John Brown Ms. Tandi Clausen-May	brownj@qca.org.uk t.clausen-may@nfer.ac.uk
ÉSZTORSZÁG	Ms. Aina Haljaste Mr. Priit Pensa	aina@eol.ee ppensa@veeriku.tartu.ee
FRANCIAORSZÁG	Ms. Janine Laurent-Cognet	dpri@inshea.fr
GÖRÖGORSZÁG	Ms. Mara Pantazopoulou Ms. Maria Palaska	grssgraf33@sch.gr mpalask@sch.gr
HOLLANDIA	Ms. Noëlle Pameijer Mr. Sip Jan Pijl	noelle.pameijer@xs4all.nl s.j.pijl@rug.nl

IZLAND	Ms. Póra Björk Jónsdóttir	thorabj@skagafjordur.is
LENGYELORSZÁG	Mr. Arthúr Morthens	arthur@reykjavik.is
	Ms. Jadwiga Brzdak Ms. Anna Janus	jbrzdak@oke.jaworzno.pl annajanuska@poczta.onet.pl
LETTORSZÁG	Ms. Anitra Irbe Ms. Solvita Zarina	anitra.irbe@isec.gov.lv solvita.z@inbox.lv
LITVÁNIA	Ms. Laimutė Motuzienė Ms. Ramutė Skripkienė	laimute.motuziene@sppc.lt ramute.skripkiene@spc.smm.lt
LUXEMBURG	Ms. Joëlle Faber Mr. Lucien Bertrand	joelle.faber@srea.etat.lu lubert@pt.lu
MAGYARORSZÁG	Hármoriné Váczy Zsuzsa Kópatakiné Mészáros Mária	zsuzsa.vaczy@okm.gov.hu kopatakim@oki.hu
NORVÉGIA	Ms. Yngvild Nilsen	yngvild.nilsen@ude.oslo.kommune. no
	Mr. Bjarne Øygarden	bjarne.oygarden@utdanningsdirek toratet.no
OLASZORSZÁG	Mr. Pasquale Pardi Ms. Lina Grossi	pasquale.pardi@istruzione.it lgrossi@invalsi.it
PORTUGÁLIA	Ms. Teodolinda Silveira Ms. Margarida Marques	linda.silveira@netvisao.pt margaridaecae@portugalmail.pt
SPANYOLORSZÁG	Ms. M ^a Luisa Arranz	mlarranz@yahoo.es
	Mr. Victor Santiuste Bermejo	victorsantiuste@med.ucm.es
	Ms. Victoria Alonso	victorialonso@wanadoo.es
SVÁJC	Ms. Annemarie Kummer Mr. Reto Luder	annemarie.kummer@szh.ch reto.luder@phzh.ch
SVÉDORSZÁG	Ms. Ulla Alexandersson Mr. Staffan Engström	ulla.alexandersson@ped.gu.se Staffan.Engstrom@skolverket.se

Az Értékelési gyakorlat a befogadó intézményekben – Az oktatáspolitikai és gyakorlati fő kérdései az Ügynökség értékelési projektjének első szakaszában összegyűlt tapasztalatokat foglalja össze. Alapjául az a 23 jelentés szolgál, amelyeket a résztvevő országok az értékelési politikájukra vonatkozóan küldtek el.

A projekt célja az volt, hogy feltárja a mérés, értékelés elveit és gyakorlatát, amely azért fontos az alapfokú befogadó intézmények számára, mert ezáltal kapnak visszajelzést a tanítás és a tanulás folyamatáról. Ez az összefoglaló számba veszi a befogadó intézményekben folyó értékelés jogi kereteit és elveit érintő tényezőket, és megvizsgálja, hogy miként hatnak az értékelés gyakorlatára. Attekinti továbbá azokat a legfontosabb teendőket, amelyek a "hiányosságokra összpontosító" (orvosi szemléletű) értékelési gyakorlatot képesek elmozdítani az oktatásközpontú megközelítés irányába. Ezen túlmenően, a jelentés választ kíván adni arra, hogyan képes a befogadó osztályokban folyó értékelés a lehető legjobban kiszolgálni az oktatás folyamatával kapcsolatos döntéshozatalt.

Ez az összefoglaló jelentés az oktatáspolitikai döntéshozók és a befogadó intézményekben dolgozó gyakorlati szakemberek számára kíván hasznos háttéranyagot biztosítani az értékeléssel kapcsolatban. A címzettek között szerepelnek a sajátos nevelési igényű tanulókkal foglalkozó szakemberek, akiket különösen érint a befogadás általánossá válását támogató oktatáspolitikai és gyakorlat. Ugyanakkor, ide tartoznak a többségi intézmények értékelési elveit kidolgozó, és gyakorlatát követő szakemberek, akiknek feladatuk, hogy valamennyi tanuló igényeit szem előtt tartsák, beleértve a sajátos nevelési igényűeket is.